БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеН.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. ИЮНЬ 14 ВТОРНИК № 137 (4621).

Өртээ 20 көп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Эш Н. С. Хрущевтуң О. Пауэрске харыызы (1 арын).

Хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы (1 арын).

ДҮКТҮ—КҮРҮНЕГЕ (1 арын).

Х. Биче-оол.—Партийжи пропаганданы амыдырал-биле холбаштырар (2 арын).

БИСТИҢ СОВЕТ КИЖИЛЕР: **В. Аранчаа.**—Чоннуң идегелин чаалап алган (2 арын).

А. Емельянов.—Хөй-ниити активиниң үлегерин калбартыр (2 арын).

О. Өтиек-оол.—Организакчы ажыл (2 арын).

А. Перловский.—В. И. Ленин болгаш совет эртемниң хөгжүдези (2—3 арыннар).

С. Ангырбан.—Чаагайжыдылга (3 арын).

С. Назаров.—Школачыларның өөредилге практиказы (4 арын).

Польшаның ажылчы чоннарының чайгы дыштанылгазы (4 арын).

Японияга Эйзенхауэрни уткуурунуң «шенелде белеткели» (4 арын).

Кубаның иштики херектеринге АКШ-тың холгаарлаашкыны (4 арын).

Кызылдың школачыларының спартакиадазы (4 арын).

СПОРТЧУ ЧАЙГЫ СЕЗОН

СЭКП Төп Комитеди «Чуртта күш-культура болгаш спорттуң удуртулгазының дугайында» доктаалды хүлээп алган соонда бистиң областың спорт Эвилелиниң чөвүлели ажылчы чонну, ылангыя аныяктарны спорт-массалыг ажылдарга киириштирер талазы-биле биче эвес ажылдарны кылган.

Амгы үеде районнарда чайгы спортчу сезон организастыг эгелээн болгаш чүс-чүс күш-культуржулар спорттуң чайгы хевирлериниң маргылдааларынга киржип, боттарының спортчу мергежилдерин бедидер дээш белеткелдерни чорудуп эгелей бергеннер. «Буревестник», «Труд» шиитилелдери, Кызылдың типографиязында, көдээ ажыл-агыйның механизация училищезинде күш-культура коллективтери, Таңды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның спорт эвилелдери чайгы сезонга белеткелдиг ужурашканнар.

Эрткен чылын обласка бут бөмбүүнүң 19 командалары турган болза, ам 32 четкен, «Трудтуң» бирги чери дээш бут бөмбүүнүң маргылдаазы доозулган. Гастелло аттыг парктың призи дээш хол бөмбүүнүң, баскетболдуң, баг кагарының маргылдаалары, база областың баскетбол маргылдаазы болуп эрткен. Улуг-Хем районнуң чайгы спартакиадазынга барык бүгү колхозтарның командалары киришкен. Спорттуң национал хевирлериниң: мөге хүрежиниң, баг кагарының, ча адарының, аът чарыжының маргылдаалары район, колхоз, совхоз төптерингe болуп эрткилээн.

«Областа спорт-массалыг ажылдың байдалының дугайында» СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң 1959 чылдың февраль 9-та үндүрген доктаалын күүседир талазы-биле ам-даа кошкак хемчеглер алдынып турар. Эрзин, Тес-Хем, Бии-Хем, Сүт-Хөл районнарның спорт эвилелдери болгаш Кызылдың дыка хөй күш-культура коллективтери чайгы спортчу сезон үезинде чонну спортче эвилелдээр, оларга ГТО болгаш разряд нормалары дужаадыр, колхозтар, совхозтар, бүдүрүлге черлеринге хол, бут бөмбүү, баскетбол ойнаар шөлдерни, баг кагар, боодалга эрттирер бөдүүн тудугларны тудар ажылды чедир боттандырбайн келген.

Чайгы сезонда районнарның спорт эвилелдеринге болгаш күш-культура коллективтеринге дуза чедирери-биле областың спорт Эвилелиниң чөвүлелиниң ажылдакчылары, спорттуң хөй-ниити инструкторлары барык чорбайн турганнар. Көдээге оларның дузазы кончуг улуг. Олар спортчу маргылдааларны организастап эрттирер, аныяктарны спорттуң бөдүүн тудугларын кылырынче эвилелдээр, спортчу бедик көргүзүглерни чедип алырынга дуза чедирер ужурлуг. Чоокта чаа эткен областың баскетбол маргылдаазынга Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Сүт-Хөл районнарның командалары киришпээн. Ооң чылдагаанын тодарадып, партия райкомнарының бюроларынга үүге тургуспаанын, чер-черде эртип турар маргылдааларның массалыг эвес болуп турарын, спортчу көргүзүглериниң чавыс болуп турарының чылдагаанын областың спорт Эвилелиниң чөвүлелинден шынгыызы-биле айтырары черле чөптүг.

«Күш-культура болгаш спорттуң удуртулгазының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында чер-черниң партия организациялары ында спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының ажылын удуртурунче кичээнгейни бичии-даа кошкатпазын айытқан. Ындыг турбуже, Бай-Тайга райкүүскомнуң даргазы эш Аңгырбан районнуң спорт эвилелиниң эргезинде көрдүнген акша-хөренгини райкүүскомга канцелярия хереклелери садып, мурнакчыларны шаннап турар, а спортчу маргылдаалар эртиринге, маргылдааларже баар орук шүүделинге акша төлевейн турар. Ол ышкаш Каа-Хем райкүүскому областың баскетбол маргылдаазынга киржир ер кижилерни ажылдан хостаарынга дузалаваан.

Эки ажылдыг спорт коллективи дээш областың комсомол организацияларының аразынга конкурсту чарлаарын ВЛКСМ-ниң область комитединге, областың профэвилелдер чөвүлелинге болгаш областың спорт эвилелинге СЭКП обкомунуң бюрозу бо чылдың эгезинде дааскан. Саазын кырында конкурс чарлаттынган, а күүселде чок болган. ВЛКСМ-нин область комитеди СЭКП обкомунун бюрозунуң доктаалын күүседир талазы-биле негелдени комсомол райкомнарындан кошкак салып турар.

Күш-культура болгаш спорт ажылын улам ынай калбартып хөгжүдеринге ДОСААФ организацияларының ролю улам улгадыр ужурлуг турбуже, ДОСААФ-тың область комитеди бо чугула ажылды херекке албайн турар. Районнар төптеринде, колхоз, совхозтарда, бүдүрүлгелерде спорттуң техниктиг хевирлериниң бөлгүмнери ажылдавайн турар. ДОСААФ обкому спорт ниитилелдери-биле харылзаа чок ажылдап, шериг назыны четкеннерге болгаш четпээннерге ГТО нормазын дужаадыр ажылды багай организастап турар. Кызылга суг станциязын ажыдарының айтырыын ийи ай иштинде өөренип көргеш, бодунуң саналын облкүүскомга киирерин хооркүүскомга болгаш ДОСААФ-тың область комитединге дааскан турган. Ынчалза-даа ол ажылды чоокку үеде боттандырар аргажок болган деп ДОСААФ обкомунуң үндүрген шиитпири суг спортчуларын хомудаткан.

Күш-культураның кудуку коллективтериниң, районнарның, областың чайгы спартакиадаларын эрттирер дугайында тускай доктаалды СЭКП обкому хүлээп алган. Ол доктаал өзугаар районнар спартакиадаларын июнь 20-те чедир, а областыын июнь 26-28 хүннеринде Кызылга эрттирер. Бо чугула ажылга Эрзин, Бии-Хем, Тожу, Өвүр районнарның спорт эвилелдери кошкак белеткеним турар.

Чайгы спортчу сезон күш-культуржуларның спортчу мергежилин бедидер, спорт шөлдериниң, зүүдарының тудугларын аныяктарның күжү-биле тудар, ажылчы чонну спортче массалыы-биле эвилелдээр лозуңнуң адаа-биле эртер ужурлуг. Спортту аныяктарның культурлуг дыштанылгазын организастаарының чугула чепсээ болур массалыг маргылдааларны чорударынга хөй-ниитиниң идепкейин калбартыр болгаш көдээ чоннуң ортузунга күш-культура, спорт ажылын экижидериниң эргежок чугула хемчеглерин областың спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының Эвилелиниң чөвүлели, ВЛКСМ обкому, областыч профэвилелдер чөвүлели, партия, комсомол, ДОСААФ райкомнары, совхозтар, СТС-тер директорлары, колхозтар баштаар черлери ап чорудар ужурлуг.

Эш Н. С. Хрущевтуң О. Пауэрске харыызы

Совет Эвилелиниң девискээринче шургуп кирген болгаш совет ракета кезектериниң май 1-де, Свердловск хоорайының девискээринге дүжүр атканы «Локхид У-2» деп самолёттуң ужудукчузунун адазы О. Пауэрс ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевка чагаа чоруткан.

Айыттынган чагаага Н. С. Хрущевтуң харыызы адаанда парлаттынган

Оливер Пауэрске

Паунд хоорай, Виргиния штат

Силерниң оглуңарга иезинден чагаа дамчыдарын дилээн чагаанарны алган мен. Ол чагааны кады чоруткан деп бижээн-дир силер, ынчалза-даа чагаа хавының иштинде ол чок болду.

Силерниң оглуңар Совет Эвилелиниң хоойлузун өзугаар судтадыр дээрзин дыңнадыр ужурлуг мен. Хоойлу дээрге хоойлу-ла болгай, ынчангаш үүгле суд органнарының хүлээлгелеринге хамааржыр херекке чаржалажыр аргам чок.

Бир-эвес силер оглуңар-биле көржүр дээш Совет Эвилелинге кээрин күүсээр болзуңарза, мен бо талазы-биле деткимче кылырынга белен мен.

1960 чылдың май 31.

Н. ХРУЩЕВ.

Хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чыылдырганы хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-Эвилел чөвүлел хуралы июнь 10-да Москвага, Кремльдиң Улуг Ордузунга бодунуң ажылын дооскан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери дөрт хүннүң дургузунда хоорай тудуунуң ең чугула айтырыгларын чугаалажып чурттаарынга эптиг, эки бажыңнарны, культура-амыдырал тудугларын улуска канчаар тутса эки болгаш дээре болурун сүмележип келгеннер. Чуртта чурттага шөлүнүң чедишпес чоруун чоокку 10-12 чылдарның дургузунда узуткаарының дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган ең чугула сорулгазын канчаар күүседирин олар чугаалашканнар.

Главленинградтудугнуң «2-ги тудуг-механизация» трезиниң сураглыг экскаваторщиги, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **В. И. Кукин** эртенги хуралга бир дугаарында санал берген. Бо чылдың чазы совет кижилер бистерге кайгамчыктыг чүүлдерни берген. Чурттакчы чондан үндүрүглер тырттарын соксадыр дугайында, ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны кызырган ажыл хүнүнче шилчидерин доозар дугайында шиитпирлерни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязынга хүлээп алган. Ооң соонда коммунистиг күш-ажылдың бригадаларының болгаш шалыпчыларының мурнакчылары Бүгү-эвилелдиң чөвүлел хуралынга киржири-биле Москвага чыылганнар. Бистиң чурттуң тайбың тургузукчу күш-ажылынга бистер өөрүп турар бис, ол ышкаш тайбыңның бүгү делегейде өннүктери бистиң-биле кады өөрүп турарлар. Ленинградтың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле кады бистиң чазаавыстың даштыкы политиказын, тайбыңның болгаш улустар аразынга найыралдың политиказын чаңгыс эпсеткилдиг үүлдүгүнүп, изии-биле деткип турар.

Тудуг ажылдарын индустриалдыг аргаже шилчидериниң талазы-биле ленинградчыларның үүнү кылганын эш Кукин медеглээн. Ам ында чурттага бажыңнарының 25 хуузун депшилгелиг чаа арга-биле—бажыннар тудар комбинаттарның дузазы-биле тудуп турар.

ССРЭ-ниң Тудуг болгаш Архитектура академиязының чингине кежигүнү **И. С. Николаев** хоорайларга чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин таарыштыр тударының, заводтар девискээрлерин чаагайжыдарының болгаш ногаанчыдарының айтырыгларын чугаалаан. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның дыштанылгазының ёзулуг чери болур парктарны, садтарны, сесерликтерни тургузар талазы-биле эртем институттарының, завод коллективтериниң, төлевилел организацияларының, эмчилерниң, ногаанчыдыкчыларның ажылын күштелдириниң эргежок чугулазын ол чугаалаан.

Амгы чеди чыл болза чуртту кылбаа-биле электрижидер дугайында В. И. Ленинниң идеяларын боттандырарынга шиитпирлиг үе-чада болур. Электростанциялар тудуунуң министри **И. Т. Новиков** энергетика күчүлерин кандыг аргалар-биле өстүрери төлевилеттингенин чөвүлел хуралдың киржикчилеринге чугаалаан.

Москваның тудуг материалдарының үлетпүрүнүң кол эргелелиниң начальниги **А. А. Этмекджиян** Москваның тудуг индустриязының бүдүрүлгелериниң ажылының дугайын чугаалап, тудуг материалдарының үлетпүрүнүң бүгү адырларын техника талазы-биле чаарты чепсеглээриниң болгаш демниг хөгжүдериниң дугайында хемчеглерни демдеглээн.

— Ооҗум океанның эриинге чараш, чаагайжыды туттунган хоорайны кыска хуусаада тургузар сорулганы эш Хрущев бистериниң мурнувуска тургускан. Ынчангаш ол сорулга чугаажок шиитпирлеттинген турар деп, Главвладивосток тудугнуң начальниги **В. А. Поликанов** бодунуң саналынга медеглээн. Амгы үеде Владивостокта бар болуп турары хире санныг чуртталга шөлүн болгаш культура-амыдырал бажыңнарын аңаа алды чылдың дургузунда туткан турар деп ол чугаалаан.

Бистиң хоорайывыс Төрээн чуртту ең ырак кызыгаарында турар. Ынчалза-даа тудуп турар бис, тудар дооста кайгамчык улуг хемчээлдерде тудуп турар бис. Ол дээрге Совет чазактың тайбынга ынакшылдыг политиказының, бистиң күрүневистиң кайгамчык улуг күүү-шыдалының ең чырыткыланчак херечизи-дир деп, оратор чугаазының түңнелинде медеглээн.

Москва областа тудуг ажылдарының аажок улуг хемчээлериниң дугайын Москва областың тудуг болгаш архитектура херектериниң талазы-биле килдизиниң эргелекчизи **А. И. Кононенко** чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Тудуг килдизиниң эргелекчизи **И. А. Гришманов** санал бергеш, амгы чөвүлел хуралды чыылдырган чорук хоорай тудуунуң айтырыгларынче партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың улуг кичээнгей салып турарының дугайын херечилеп турар дээрзин онзалап демдеглээн. Чедип алдынган чедишкиннеривиске черле чоргаарланып болур бис деп ол медеглээн. Чуртталганың болгаш культура-амыдырал бажыңнарының тудуунуң мындыг улуг калбарыышкынын делегейниң чаңгыс-даа чурту билбес. Сөөлгү беш-чеди чылдарның дургузунда бо херекке үндезин өскерлиишкиннер болган: ажылдарның хемчээлдери дыка улгаткан, оларны индустриализастаарынга шураашкын кылдынган, ол чорук улам улуг планнарны кыска хуусаада боттандырар арганы берип турар.

Хоорайларны төлевилелдээринде болгаш тударында бар болуп турар улуг четпестерни чайладырының эргежок чугулазын ол демдеглээн. Ол четпестерни кандыг-бир объективтиг чылдагааннар кылдыр тайылбырлап болбас деп эш Гришманов чугаалаан. Бисте хоорайлар тудуун хөгжүдеринге бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган болгай.

Хоорай тудуунда кол четпестерниң чылдагааны болза, чер-черниң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары хоорайлар тудуунуң дугайында үргүлчүүнүң сагыш салыышкынын кылбайн турарында, хоорай тудуунуң кол сорулгазының дугайын—хоорайның бүгү чонунга күш-ажылдың болгаш амыдырал-чуртталганың ең эки байдалдарын тургузуп бээр дугайын уттуп турарында болур деп оратор медеглээн. Хоорай тудуунуң айтырыгларын болган чок-ла бөгүнгү хүннүң хереглелдерин барымдаалап шиитпирлей бээр үүлдөр бар, ооң уламынан хоорайларны хөгжүдериниң, перспективаларын, экономиканың айтырыгларын барымдаалавайн, хоорай тударының корум-чурумун үрей бээр чорухтар бар.

Тудугнуң шынарын шиитпирлиг бедидериниң база чуртталга болгаш культура-амыдырал бажыңнарын чедир кылбайн чыткаш ажыглалга киириниң шын эвес практиказын болдурбазының эргежок чугуазын эш Гришманов чугаалаан. Бистиң хоорай тудуувустуң улам ынайгы чедишкиннери бирги ээлчегде ажылдарны индустриализастаанының деңнелиндеп, тудугнуң материал-техниктиг суурунуң хөгжүлдезинден хамааржыр. Ынчалзажок бүдүрүлге баазазының индустриализациязының болгаш хөгжүлдезиниң чедип алдынган деңнели улус ажылагыйының өзүп турар хереглелдериниң ам-даа хожудап турар.

Бистиң хоорай тудуувустуң шынар деңнелин бедидеринге кадрлар шиитпирлиг рольдуг болурун эш Гришманов саналынга онзалап чугаалаан.

Чөвүлел хуралга өске-даа эштер база санал бергеннер.

Герман Демократтыг Республиканың Тудуг министириниң оралакчызы **Г. Козельдиң** чугаазын чөвүлел хуралдың киржикчилери чылыы-биле уткаан.

• • •

Хоорай тудуунуң бүгү ажылдакчыларынга, бүгү ажылчы чоннарга Кыйгырыгны хоорай тудуунуң талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының киржикчилери бир эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Совет улус болза СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарының улуг чаагай программазын Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле амыдралда кайгамчык улуг көдүрлүүшкүн болгаш чогаадыкчы энергия-биле боттандырып турар деп Кыйгырыгда чугаалап турар.

Совет хоорай тудугжулары хоорайларны тударынга болгаш чазагайжыдарынга шиитпирлиг көдүрлүүшкүнү чедип алыр, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарынга төлептиг салыышкынын киирер дээрзин Коммунистиг партияга, Совет чазакка, бистиң бүгү улузувуска хөй миллион хоорай тудугжуларының өмүнээзинден бүзүредип тур бис деп Кыйгырыгның түңчел кезээнде чугаалап турар.

(СЭТА).

Чурукта: Кремльдиң Улуг ордузунуң хурал залында. Фото **В. Соболев** биле **А. Стужиниии.** СЭТА-ның фотохрониказы.

МОЛДАВ УРАН ЧҮҮЛДҮҢ БОЛГАШ ЛИТЕРАТУРАНЫҢ МОСКВАГА КӨРГҮЗҮҮ

Москвада П. И. Чайковский аттыг консерваторияның Улуг залынга Молдав ССР-ниң «Дойна» деп ниитиниң ыры бөлүүнүң концерт көргүзүп турганы.

Чурукта: «Дойна» дээр ыры бөлүү.

Фото **А. Коньковтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

ДҮКТҮ—КҮРҮНЕГЕ

Баштайгы кыргылдадан 6 тоннаны

МӨРЕН-АКСЫ. (Телефон-биле). Эрзин районнуң «Мөрен» колхоз хой кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Бо чугула кампанияга белеткелди колхоз баштаар чери болгаш парторганизация хынамчалыг чоруткан. Дөрт кыргылда пунктузун баш бурунгаар таарымчалыг дерээн, ында лозуң, плакаттарны, көргүзүг самбыраларын тургускан, ниитиниң чемненилгезин организастаан.

Часкы доңат чазылган, чайның чылыы эгелээн дораан-на кыргылда пунктуларында ажыл хайнытып үнген. Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Айдың-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Ажылдың баштайгы хүннеринде беш муң ажыг хой кыргыттынган: тыва хойларның бирээзи 1,9 кг, а хайнак хойлар бүрүзү ортумаа-биле 3 кг дүктү берип турар. Бистиң колхоз июнь 8-ке чедир күрүнеге 6 тонна ажыг дүктү саткан.

Колхозта хой кыргылдазының темпизи багай эвес. Электри агрегадының 12 хачыларында ажылдап турарларның бирээзи-ле хүн бүрү 40—44 хойларны кыргып турар. «Мөрен» колхозтуң бо чылын кыргыыр хою 13600 ажыг, ол хире хөй хойну чаңгыс агрегат кыска үеде доозуп шыдавас. Мону барымдаалааш, кыргылда пунктуларында болгаш чамдык коданнарда ниитизи-биле 112 кижини хол хачыларлыг ажылдадып киирген. Бо ажылды дүргедириңге күштү улам-на немеп турар.

Партия, комсомол организациялары бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүнүң көргүзүглерин, солун киноларны кыргылда пунктуларынга организастап турар. Агитколлективтиң дуржулгалыг агитаторлары база ажылдап киришкен. Олар номчулгаларны, беседаларны чорутпушаан, хана солунун, көргүзүг самбыразын база көрүштүг үндүрүп турар.

Белеткел чок болган

Улуг-Хем райпозунуң белеткелдер конторазы (начальниги эш Комбуй) дүк хүлээп алырынга белеткел чок ужурашкан. Районнуң колхозтары дүк дужаалдазын чаа-ла эгелей берген, ол хиреде-ле контораның дүк хүлээп алыр черинде таарымчалыг байдал кылдынмаан. Ында бичии дыкпыш херим ишти хевээр, алгыткан чери-даа чок, үүгле чаңгыс колхоз ийи машина ишти дүк эккеп чадып алырга кижи базар хос чер чок апаар. Ол херим ишти боктуг, арыг ёилиг эвес, ында үүгле чаңгыс бичии дүк кургадыр черни манза-биле багай шынарлыг кылдыр кылып каан. Аңаа үүгле чаңгыс машина ишти дүк безин сынмас. Бо хүннерде үүгле 2—3-ле хире колхозтар дүк дужаап турар, олар дүктү аңаа черде брезент кырында кургадып турар. Дүк дужаалдазының негелдезин ёзугаар ол черни шупту шалалаан азы цементилээн турар ужурлуг.

Моон соңгаар колхозтар дүктү массалыы-биле дужаай бээрге хөй дүктү канчап сыңырып хүлээп алырыл деп айтырыг эш Комбуну дүвүреттейн турар. Бир эвес чаъс чаап келир болза, дүк шыгжап алыр чер база чок, үүгле чаңгыс бичии сарай бар.

Ол ышкаш, колхозтардан дүк дужаап келген кижилерге таарымчалыг байдал тургустунмаан, дүне хонар, чем-аъш кылып ижер азы чемненир тускай черлер белеткеттинмээн, ооң ужурундан дүк дужаап турар кижилер чадагай черге от салыр ужурга таваржып турар.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

„Алдан-Маадыр“ колхозта

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозтуң хой кыргылдазында 17 хачылыг бир кыргылда агрегады болгаш хол хачызы-биле 28 кижи ажылдап турар.

Баштайгы үш хүнде ниитизи-биле 1600 хой кыргыттынган. Ооржак Докал, Ооржак Чаңгыс-Карыш, Ооржак Байыр олар хүнде электрилиг хачы-биле 35—40 хойларны, а холбиле кыргып турар Кызакпаа, Бичии-Уруг олар 20—25 хойларны кыргып турарлар. Хойжу Ондар Калдар-оолдуң кодан хойларындан ортумаа-биле 1 кг 795 грамм дүктү кыргып алган, а М. Киченниң кодан хойларындан ортумаа-биле 1 кг 450 грамм дүк кыргып алдынган.

Партийжи пропаганданы амыдырал-биле холбаштырар

Бай-Тайга районнуң партия организациязы «Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың соруглаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын боттандырар талазы-биле тодаргай хемчегларни ажылдап кылгаш, коммунистерниң хуралынга чугаалажып көрген турган.

Партия организациялары ол доктаалды боттандырар талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Районнуң пропагандистериниң семинарларын 3 удаа, бүтү 348 агитаторларның семинарларын колхозтарга болгаш район төвүнге 2—3 удаа, хаая солун ажылдакчыларының, лекторлар болуктериниң удуртукчуларының, партия эге организацияларының секретарьларының семинарын бир удаа эрттирген. Политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередир Ниитилелдиң район салбырының 70 кежигүннери болгаш СЭКП райкомунуң лекторлар белүүнүң 10 лекторлары чоннуң ортузунга политмассалыг ажылды чорударынга багай эвес киржип турарлар. Олар чыл эгезинден бээр янзы-бүрү темаларга 166 лекцияларны болгаш илеткелдерни кылган, оон иштинде колхозчуларга 123, аныяктарга 23, херээженнерге 7 лекцияларны тускайлап номчаан. Колхозтарның эң ыраккы одарларында чурттап турар малчыннарга лекция, беседаны кылыры-биле шыырак билиглиг лекторларны үе-үеде чорудуп турар апарган. Лекция пропагандазынга А. Алыгбай, И. Седип, Д. Мижит, Х. Өлчей, М. Ангырбан идепкейлиг киржип, оларның кижи бүрүзү 7—10 лекцияларны номчаан.

Колхозтарда, бүдүрүлге, албан, организация черлериндe колхозтуң, районнуң, областың чеди чыл планының кол-кол көргүзүглерин болгаш 1960 чылда хүлээлгелерни плакат хевирлиг кылдыр бижээш аскан. «Мурнакчы», «Тиилелге» колхозтарның төвүнде, бүдүрүлге участоктарында партияның көскү агитациязы багай эвес тургустунган.

Часкы тарылга үеэзинде хову турлагларга база мал ажылының фермаларынга культура бригадалары концерттерни 13 удаа көргүскен. Кара-Хөлдүң Кула-Аскырда болгаш Мөгенбүренде культура базалары доктаамал ажылдап турар.

Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының дуржулгазын солчур болгаш нептередир талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Оларның чөвүлел хуралын 3 удаа эрттирген. Колхозтарның фермалар эргелекчилери болгаш саанчылары — 11 кижи Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтарынга экскурсиялап чораан. Районнуң 16 мурнакчы хойжулары областың сураглыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш О. Лопсанчап-биле чоокта чаа ужуражышкынны кылып, дуржулгазын солушканнар. Районнуң малчыннарының 80 кижи киржикчилиг чөвүлел хуралын «Тиилелге» колхозка эрттирген болгаш аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Кандан Үрүле малдың ажаалда, азыралының талазы-биле бодунуң дуржулгазын чугаалап берген. Бо бүгү ужуражышкыннар мурнакчыларның дуржулгазын чер болганга нептередип, ажыглаар талазы-биле ажыктыг үүлдерни бергени чигиниг чок.

Ындыг болза-даа партияның агитация болгаш пропаганда ажылын чорудуп турарында четпестер ам-даа хөй. Партийжи пропаганданы амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң соруглалары-биле ам-даа хоорук чорудуп турар. Июнь 1-де турганы-биле алырга ийиги кварталда күрүнеге сүт садар планын район ниитизи-биле үгле 32,0 хуу, эттi — 27,4 хуу, дуктү — 3,1 хуу күүседип, өске районнардан соңнап турар чорук маңна тодаргай чижек болур. Ылаңгыя лекция пропагандазы Сталин аттыг, «Найырал», «Кара-Хөл», «Малчын» колхозтарның партия организацияларында багай тургустунган.

Партия пропагандазының соруглаларының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын херек кырынга боттандырып, пропаганданы амыдырал-биле, хүннүң эллчеглиг соруглаларыбиле холбаштыр чорударынче кол кичээнгейни партия организациялары угландырары чугула.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

Кызылдың автомеханиктиг заводунуң чаартыкчылары (солагай талазындан) Л. А. Зырянов биле М. Ф. Лобастов олар токарь станогунуң чанында чаартыкчы саналдарын чугаалажып турары. Фото В. Лутковтуу.

Хөй-ниити активиниң үлегерин калбартыр

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда ДОСААФ эге организациязының ажылы дыка багай турган. Оон даргазынга эш Алдын-оол сонгуттурганындан эгелээш ажыл чаартынган, массалыг хемчеглер организастаарынга материалдыг база база тургустунган. Досаафчылар чээрби хире кижи турганындан колхозчу аныяктарның иштинден ам чүс ажыр өскен.

Колхозта комсомол организациязы биле ДОСААФ тудуш харылзаалыг, күш-культура болгаш спорт, өскедаа массалыг хемчеглерни организастап чорударда үргүлчү сүмележип ажылдап турар. Агаардан камгалал талазы-биле өөредилгени бодунуң активин дамчыштыр чоннуң ортузунга организастап, чолаачы болгаш өске-даа мергежилдерге 10 ажыг кижини белеткээн. Өөредилгелерни доктаамал чорудар, оон шынарын экижидер талазы-биле хөй-ниити актив, ДОСААФ-тың белеткээн инструкторлар багай эвес ажылдап турар.

ДОСААФ эге организациязының ажылын парторганизация боттуг удуртуп, колхоз баштаар чери дузалап турар. Эш Алдын-оол бодунуң ол хөй-ниити ажылын улам экижиде-ринге активке даянмышаан, боттидепкейлиг, улуг сонуургалдыг ажылдап турар. Оон хөрөзинде ДОСААФ-тың «Идепкейлиг ажылдакчы» деп демдээ чайнап турар.

Ол-ла районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда ДОСААФ эге организациязының ажылын база мактаар апаар. Чүгле 1959 чылда безин алаан каш чолаачыларны, мотоциклистерни болгаш радистерни белеткээн. Олар ам артель бүдүрүлгезинде идепкейлиг ажылдап турар.

Колхозчуларның хөй кезии ам ДОСААФ кежигүнү, оларның кежигүн дадывыры бо чылын бүрүн хавыртынган. «Октябрь 30 чылы» колхозта ДОСААФ организациязының даргазында эш Калдар-оол үр үениң иштинде үлегерлиг ажылдап турар. Ону областың ДОСААФ комитеди «Идепкейлиг ажылдакчы» деп хөрек демдээ-биле шаннааны таварылга эвес.

ДОСААФ-тың шак ындыг активтерин, эки ажылдап турар эге организацияларны областан хөйну көргүзүп болур. Облпотребсоюзтуң автотранспорт коллективинде эге организация (даргазы эш Войлов) совлгу үеде ажылын кеску экижиткен. Боодалганың 2 командалары тургустунган, агаардан камгалал белгүмү, чолаачылар курузу ажылдап турар.

Эки ажылдыг организацияларның, хөй-ниитичи активтиң үлегерин калбартыр. Бо талазы-биле партия, совет организациялары чер-черде ДОСААФ коллективтериниң ажылын боттуг удуртуру күзенчиг.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Организакчы ажыл

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң херээженнери артель бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарында идепкейлиг киржип, организастыг болгаш ак-сеткилдиг күш-ажылды илередип турар. Чижээ, мал ажылында 63, тудугда 203, хову ажылында 250 херээженнер доктаамал ажылдап турар.

Колхозчу херээженнериниң иштинде хойжу Бойду баштайгы төрээн 244 хойларындан 245 хураганнарны менди доруктурган. Саанчылар Мөтпадак, Докпак, Оюу олар боттарында быжыглаттынган 10—10 инектериниң бирээзинден-не беш айларда 540—640 кг сүттү саап алган. Сүтбаан фермазының коллективи эрткен чылдың бо үеэзинден 13 тонна хөй сүттү сагган.

Төрээн суурун улам чаагайжыдарынга тудуг бригадазында мергежилдиг, хүн нормазын 175 хуу чедир күүседип турар Часкал, Мзашпай, хову ажылының бригадазында Амбаш. Биитек ышкаш үлегерлиг херээженнерни хөйну илередип болур.

Артель бүдүрүлгезинде херээженнерниң ол бүгү чедишкиннери организастыг удуртулганың түннели, ак-сеткилдиг күш-ажылдың көргүзүглери болур. Колхозта херээженнер чөвүлели (даргазы эш Дагбы) бригадалар, фермалар аайы-биле херээженнерниң хуралдарын өй-өйде чыылдырып, оларга солун лекцияларны, беседаларны организастап турар.

Ажыл-агыйга мурнакчы киришпишаан, колхозчу херээженнерниң культура массалыг ажылдарга идепкейи база бедээн. Кедээ клубтуң чанында бот-тывынгыр уран программалыг көргүзүглерни ажыл-ишчилерге организастап турар. Ол ышкаш хеп быжып даараарынга, шокарлап аргыырынга, хлеб быжырып, аъш-чем кылырынга херээженнер база массалыг өөренип турар.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын боттандырбышаан, эң эки арыг-шевер суур, колхоз-кооперация кежигүннериниң үлегерлиг чуртталга бажыңнары дээш чарышка херээженнер база үлегерлиг киржип турар.

О. ӨТКЕК-ООЛ.

Бистиң совет кижилер

Чоннуң идегелин чаалап алган

Коммунистиг партияның, Совет чазактың ачы-хавыязында кайгамчыктыг аас-өжиктиг культурлуг амыдырал-биле чурттап, дүрген сайзырап, чечектелип турар бис. Чижекке бистиң кадывыс дээш могаг-шылаг чокка ак-сеткилдиг ажылдап турар Чаа-Хөл районнуң кезер эмчизин, тодаргайлаарга, ортумак шилгедек сынныг, эөлдек-эвилең аажы-чаңныг аныяк эмчи Владилен Дмитриевич Беловту көргүзүп болур. Совет болбаазыраңгай эртемниг эмчилерни чаа-хөлчүлер херек кырында магадап, күзел ханган көрүп турарлар.

Кезер эмчи Владилен Дмитриевич-биле допчу таныжып көрөзлиңер. Владилен Белов Сталинград хоорайга 10-гу классты чедишкинниг дооскан, эмчи болурун шиитпирлеп алган. Ынчангаш В. Д. Белов 1953 чылда Сталинград хоорайда медицина институдунга өөренип киргеш, ол институтту 1959 чылда эки өөренип дооскан. Аныяк эмчи эш Белов күзелин чедип алгаш, РСФСР-нин Кадык камгалал министерствозунуң томуйлаары-биле 1959 чылдың августа Тыва автономнуг областка ажылдаары-биле Кызылга келген. Кызылга келгеш, Владилен Белов 1959 чылдың октябрь, ноябрь, декабрь айларында кезер эмчиниң дузалакчызынга ажылдап турган. 3 ай хуусаалыг практиканы эш Белов эки ажылдап дооскан. Аныяк эмчи Белов 1960 чылдың январьдан эгелеп Чаа-Хөл районнуң кезер эмчизинге ажылдаары-биле томуйлаттырган. Чаа-Хөл районнуң төөгүзүнде кажан-даа турбаан шыырак билиглиг кезер эмчи Владилен Дмитриевич Беловтуң ажылынга кандыг-даа бергелер таваржып турза-даа, ол бергелерни ажып тиилеп эрткен. Чоннуң кадыкшылын камгалаар дээш янзы-бүрү аарыгларбиле шиитпирлиг демисешкен түннелинде бо чылдың майга чедир 106 кижилерге операция кылган. Чаңгыс-даа ондактыг таварылга болбаан, ынчангаш ол ат-алдарны, хүндүлелди, идегелди, ынакшылды күш-ажылы-биле бүгү районга чаалап алган.

Комсомолчу Белов нарын берге аарыгларны-даа коргуш чокка бодунга бүзүрелдиг, дидими-биле кезип эмнеп турар. Кезишкин үеэзинде эш Беловтуң хей-аъды улам кирип, а кестирип чыдар аарыг кижиниң сагыш-сеткилин сергедирин оралдажып, үргүлчү айтырып-ла, шалыпхын, тудунгур кезип турары магаданчыг-даа, мергежилдиг-даа, аарыг кижиниң сагыжынга чиик-даа.

Мурнунда чылдарда Чаа-Хөл районга кезер эмчи чок турганыбиле кестирер аарыг кижилер Кызылче азы Чадаанаже дыка шүүдеп чоруп турганнар. Чижээ, «Найырал» колхозтуң кежигүннери Ховалыг Шаравии, Оюн Каваа олар согур шөйүндүден аараат Чадаанага барып кестирип чораннар.

Ылаңгыя Маннай-оол Бичелдиң баарында турупкан хоочураан ыжык аарыгны эш Белов кескеш кадык кылдыр эмнеттерге, бүгү чон кайгап-магадап, мактап, харын эмчиниң ханы билиинге улам бүзүреп, кестирип эмнедир кижилер колхозтардан кээп эмнедип ап турар апарганнар.

Аныяк эмчи Владилен Дмитриевич Белов Чаа-Хөл районнуң улуг эмчизи турган эш Б. К. Никитинни кезер эмчиге база практикалап өөредип турар.

Бодунуң тускай эртеми-биле, кызымаккай күш-ажылы-биле улуг хүндүлелди чедип алган эш Беловтуң кескеш эмнеп эккирткен кижилери аңаа кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

В. АРАКЧАА.

Кызымак садыгжы

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң эң ыраккы Баян-Кол, Манчурек, Көшпес болгаш Ак, Алаш, Шекпээр дээн ырак черлерде чурттап турар малчыннарга дерги садыын организастап тургусканы малчыннарга кончуг таарымчалыг болуп турар.

Дерги садыгжызы Ондар Кулакпан малчыннарны эргип, оларның хереглээн бараанларын негелдезин өөгүзаар кедээ магазиниден ап алгаш садыгаан турар. Садыгжы малчыннарга чүгле шай, таакпы садыгаары-биле кызыгаарлаттынмайн, өске-даа үлетпүр бараанларын малчыннарның чагын өзугаар чедирип берип турар. Бо чылдың дөрт айларында безин 20 мүң ажыг рубльдиң бараанларын ыраккы одарларда малчыннарга саткан.

Эш Кулакпан чүгле дерги садыын ап чоруп турар эвес, малчыннарның чагыткан солун, сеткүүлдерин саадал чокка чедирип, тарадып турар.

Ыраккы малчыннарга дерги садыын ынчаар организастаан чорукка өөрүп четтиргенин олар илередип турарлар.

О. ДАРЫМА.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары" орденнер болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунун ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунун мурнундан шаңнаары болза:

Тос уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Ондар** Кысыын Хорушпай — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
2. **Саая** Бачар Кыйтаа—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
3. **Саая** Хырза Чаш-ооловна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Монгуш** Мат-Кара Сендажы — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
2. **Монгуш** Опай Допуш—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
3. **Монгуш** Сүт Суурак — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
4. **Монгуш** Хандыы Дүдүк — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Бутчайган** Арыштаа Хүрүовна—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
2. **Күжүгет** Серемаа Номовна — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
3. **Монгуш** Дарыймаа Биче-ооловна—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
4. **Монгуш** Чигжит Чыраңдай — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
5. **Ооржак** Айыр-Санаа Херел — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
6. **Саая** Чанчынмаа Байынды — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
7. **Соян** Доңнаар Сендажы — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
8. **Хомушку** Балгар Сарыговна — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
9. **Хомушку** Кек-кыс Анайовна—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Конгар** Часкал Ортанмай—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
2. **Саая** Кунаа Мижитовна—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
3. **Сарыглар** Соскармаа Арвай — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
4. **Хомушку** Анзал Сырбаа—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
5. **Хомушку** Лаа-Сюрюн Санчы-Мидиповна—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
6. **Чыртан** Монгуш Шыырановна—Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Иргит** Часкал Саалова—Барыын-Хемчик районнуң школа ажылчыны.
2. **Куулар** Ынаашпай Сүтдержан—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
3. **Монгуш** Долумаа Тастан—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
4. **Сарыглар** Сүт Шыырап—Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
5. **Хомушку** Сереш Биче-ооловна — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
6. **Хомушку** Стаал Сюрюновна — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
7. **Хомушку** Часкал Деспижек — Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Н. ОРГАНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1960 чылдың апрель 13.

Суггарылга бугалары аштаттынган

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» кедээ ажыл-агый артелинин бо чылын Эъжимде тургустунган № 2 хову бригадазы часкы хову ажылдарын агротехниктиг бедик деңнелге эрттиргеш, бедик дүжүт алырынга чугула үүл—суггарылга бугаларының ашталгазын чоруткан.

Бригаданың кежигүннери Ооргунуң, Ак-Тейнин, Оймактың, Хараар-Тейнин, Эъжим унунуң, Ак-Баалыктың — шупту 12 км хире бугаларының унун аштап доосканнар.

В. ТОГЛАКПАН.

В. И. Ленин болгаш совет эртемниң хөгжүлдези

«...Ам техниканың бүгү-ле кайгамчык үүлдери, культураның бүгү-ле чаалап алышкыннары ниити улустың ажыглалы болур, ынчангаш ам кижиниң угааны болгаш генийи кажан-даа күүчүледдиң, мөлчүгделдиң чепсээ болбас».

В. И. ЛЕНИН.

Революстуг угаан бодалдың улуг шылгараңгай генийи В. И. Ленин эртемге, оон чаа коммунистиг тургузуушкунга аажок улуг чаартыкчы рольдуг болурунга бүрүн бүзүреллиин кеззээде илергейлеп чораан.

Бистиң чурттувус төөгүде бир-ле дугаарында эртемни угаазылалдыг болгаш чөптүг ниитилел харылзааларының тургузуушкунунга ажыглаарын боттандырган. Ол чорудулгага миллион-миллион кижилер киржип, боттарының чогаадылгазы-биле эртемни байдыып, улам хөгжүдүп турарлар. Социализм эртемниң мурнунга оон чечектелишкининиң болгаш кижи төрелгетениң чаагай чорууна тургузукчу рельдуг болурунуң кызыгаар чок аргаларын ажыдып берген.

Чүгле ажылчын аңгы, ажылчы чоннар капиталистерни болгаш помещиктерни дүжүр октааш, эртем, техниканы шиңгээдип алгаш, бүгү делегейге чаартылганы тургузуп болур деп В. И. Ленин өөредип чораан. Эртемни хүлээп көрбес, эртем—кижи төрелгетениң чоргаралы болур, оод күжү—ажылчы чоннарның холунга турар ужурлуг деп чүвени билип алырын күзевес кижилерге Ленин шыңгыы шүүмчүлеп чораан. Улус ажыл-агыйын бүгү Россияның девискээринге эртемниг ёзуга үндезилээн организастаар деп ажылчыннарны болгаш тараачыннарны Ленин кыйгырып турган. «Капитализмниң артырып кааны бүгү культураны холга алыр, оортан социализмни тургузаар херек. Бүгү эртемни, техниканы, бүгү билиглерни. уран үүлдү холга алыр херек. Ол чокка коммунистиг ниитилелдиң дамыдыралын тургузуп шыдавас бис» деп ол чугаалап турган. (Чогаалдар, том 29, арын 52).

Ажылчыннар боттарының холунга эрге-чагыргалыг турган безин, бир эвес олар шаандагы шагның культурлуг салгалын шиңгээдип албас болза. чаа амыдыралды тургузуп шыдавас деп В. И. Ленин баш бурунгаар сагындырып чораан. Бурукаа ниитилелде тургустунган эртем, техниканы ажыглаар бе азы ажыглавас бе дээр дугайында айтырыгны эвес, а капитализмниң салгал кылдыр артырып кааны бүгү-ле үнелиг үүлдерни билдилин-биле шиңгээдип ап. ол үнелиг үүлдерни каш санныг кижилерниң эвес, а миллион-миллион кижилериң эдилели болдурар сорулганы Ленин биле партия салган.

Совет күрүнениң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң сорулгазынга эртемни эң делгеренгейи-биле ажыглап, хереглээринин эргежок чугулазын Коммунистиг партияның программалыг негелдези кылдыр Ленин санап турган. 1918 чылдың апрельде Ленин «Эртем-техниктиг ажылдарның планының демдеглели» деп бодунуң кайгамчыктыг планын чогааткан болгаш социалистиг тургузуушкун-биле холбаштыр Эртемнер академиязының перспективаларын мыда тодарадып айыткан. Эртемнер академиязынга лениннчи чагыг болза чурттуң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң эртем-техниктиг планының баштайгы төлевилели болган. Шаанда туе-туе кижилерни, албан черлериниң хууда хөрөө болуп турган деп чугаалап болур кандыг-даа эртем-техниктиг ажылды Ленин ниити күрүнеии, улус ажыл-агый планының чардынмас кезээ кылдыр көрүп турган.

Чурттуң катап төрүттүнериниң болгаш хөгжүүрүнүң ниити күрүне планының экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кол звенозу болза электрижидилге болур деп Ленин санап чораан. Ажылчы чоннарның холунга күрүнеиің эрге-чагыргазы болгаш чурттуң электрижидилгезин катканы болур» — деп Ленинниң кайгамчыктыг сөстери бистиң чурттувуска коммунизмни план ёзугаар тургузарының чиңгине эртемниг хевирлээшкини болган ГОЭЛРО-нуң (Бүгү Россияны электрижидериниң күрүне планы) планын чогаадырынга 200 хире улуг тускай эртемниглер, эртемниң кижилери, инженерлер киришкеннер. Ленин ол планның улуг ужур-дузазын үнелеп көрүп, ону партияның ийиги программазы деп адаан.

В. И. Ленин эртем-техниктиг хөй-хөй эгелээшкиннерин боттандырарынга дузаламчыны боду шуут көргүзүп турган. Чижээ, 1920 чылдың августа Ленинниң инициативазы болгаш ат салганы-биле Курскинин магнианомалиязының шинчилел ажылдарын калбартын эгелээр дугайында Күш-ажыл болгаш Камгалал Чөвүлелиниң доктаалы хүлээп алдынган. Чуртта радио-телефон тудуушкунунуң хөгжүдезин, изиг сланецтерниң ажыглалын, тепловозтарның чогаадылгазын, арыг химиктиг реактивтерниң белеткелин, торф тывыының болгаш торф белеткелдериниң механизациязын, Волхов тудуун, электри-биле чер андарылгазын, Арктиканы шиңгээдип ап турарын, күрүнеиің электротехниктиг институдун тургузарын, кедээ ажыл-агый делгелгезин организастаарын, Кара-Богазты шиңгээдип ап турарын болгаш өске-даа ол ышкаш үүлдерни Владимир Ильич сонуургап база хайгаарап көрүп турган.

Ада-чурттуң эртемиин, техниказының төлээлекчилерин кандыг-даа янзы-биле деткип, база оларга идигни бербишаан, Ленин даштыкы чурттарның дуржулгазын чедир үнелеп көрбес чоруккa удур кичээндирип чораан. Ол сорулга-биле Владимир Ильич даштыкы эртем, техниканы калбаа-биле таныжарын организастаарын саналдап, даштыкы бүгү-ле чаа эртем, техниканың бир-даа болзаному, журналы улуг хоорайларнчы тускай библиотекаларынга бар болган турарын негеп турган. Улус ажыл-агыйының Дээди Чөвүлелиниң эртем техниктиг кылдыгының чаныга даштыкы эртем, техниканың Бюрозун тургузар дугайында инициативаны ол деткээн.

Чуртту удуртур талазы-биле аажок улуг ажылга чардыгын турза-даа Ленин эртемденнериниң, инженерлериниң, чогаадыкчыларның чедишкинин чүгле сонуургап турган эвес, харын оларга дузаламчыны база көргүзүп турган. К. А. Тимирязевтиң «Эртем биле демократия» деп номун ол өөрүшкү-биле номчуп, улуг эртемденге оон ному дээш, Совет эрге-чагырганы деткип, буржуазияга удур угландырган оод сорук киирикчи күш-ажылы дээш өөрүп четтиришкинин ол-ла дораан авторнуң адынга чоруткан бодунуң чагазынга илередикен. М. А. Бонч-Бруевичиге бижээн бодунуң чагазынга (1920 чыл) Ленин радио чогаадылгаларының талазы-биле ажылы дээш ханы өөрүп четтиргенин илереткен болгаш бүгү-ле хемчеглер-биле аңаа дуза көргүзерин хүлээнген. Ленинниң инициативазы-биле Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң хүлээп алган доктаалдары билдингир. «Орус ужар-чүүлдүң адазы» Н. Е. Жуковскийниң шылгарангай ажыл-чорудулгазын болгаш академик И. П. Павловтуң ажылдарын ол доктаалдарда демдеглээн. Лениннинг саналын ёзугаар эртем ажылдарын үргүлчүлеп чорударынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны Павловка тургузуп берген. И. В. Мичуриниң ажылдарының дугайында материалдарны Лениге илеткээр кылдыр дораан чорудуп бээрин негээн телеграмма Улус Комиссарларының Чөвүлелиниңе Тамбов губерния күүскомунга 1922 чылдың эгезинде келген.

Эртем техниканың кижилерин кандыг-даа янзы-биле деткип, оларга идиг бербишаан, Ленин куш-ажылдың кижилери-биле эртемденнериниң кады ажылдажылгазы улам калбак болгаш идепкейлиг тургустунарының үеэзи келир дээрзин баш удур көрген. Лениннинг айтыышкыннарын удуртулга болдурбушаан, партия биле чазак эрги эртемденнерни, тускай эртемниглерни институттарда, лабораторияларда, үлетпүрде, кедээ ажыл-агыйда болгаш өске-даа черлерде ажылга калбаа-биле киирлиштирген. Оларның хей нуруузу улус ажыл-агыйын чаа техниктиг үеэзинге чаартыр тургузар дээш бүгү күжүн салып, ак-сеткилдиг ажылдап турганнар. Оларның билиглери, дуржулгазы Волхов, Днепровск гидроэлектростанцияларының, Туркестан—Сибирьниң демир оруунуң болгаш өске-даа эң улуг будурулгелериниң тудуунга ажыглаттынган.

Партия биле чазак ажылчын аңгының иштинден тускай эртемниглериниң болгаш эртемденнериниң кадрларын эң кыска хуусаада белеткээриниче чугула хемчеглерни база (да-

Чаагайжыдылга

Бай-Тайга райхүүском бодунун хуралынга Тээли көдээ Советтиң суурларында чаагайжыдылганың болгаш ногаанчыдылганың канчаар чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Көдээ күүскомнун даргазы эш Чамыяңның илеткелинден болгаш райхүүском кежигүннериниң савалдарындан илерээни болза, суурларда ниитизи-биле 100 метр черге херим-кажаалларны кылган, 9 кудуктарны казып туткан, чууруу төгер 19 өнгараларны, арыгланыр 28 бажыңнарны кылган. Суурларга эрткен чылын 2553, а бо чылын 2385 ыяшты тарып олурткан.

Ындыг болза-даа бо айтырыгнын талазы-биле СЭКП өбкомунун V пленумунун доктаалын Тээли көдээ күүском, «Найырал» колхозтун баштаар чери (даргазы эш Очур-оол) болгаш район төвүнде чамдык албан организация черлери четпес күүседип турар. Күүскомнун хуралындан демдеглээни болза, районнун харылзаа конторазы (начальниги эш Рогач), мал эмнелгези (эргелекчизи Загайдок) бо чылдың ыяш олуртулгазынга безин киришпээннер. А райбанк, райпо, шагдаа, Тээли ортумак школа боттарының чанында олурткан ыяштарының ажаалгазын чорутпааны-биле, олар курган калган. Ындыг янзылыг түүлдер «Найырал» колхозтун суурунда-даа, район төвүнүң өске-даа чамдык албан, организация черлеринде бар. Оон түңнелинде, тарып олурткан дыка хөй ыяш чылдың-на курган өлүп турар болгаш чонның аңаа үндүрген күш-ажылы аная халас барып турар.

Районнун коммунал-хаңдырылга болгаш тудут конторазы (начальниги эш Дортан-оол) суурлар чаагайжыдылгазынга организас-техниктиг дузалаамчыны барык-ла көргүспейн турар болгаш ол ажылды багай удуртуп турар.

Район төвүнде садчыгашта болгаш суурларның кудумчуларында тараан ыяштар түгле ажаалга чогундан өлүп турар эвес, харын хайгаарал чоктун ужурундан, оларны хаван болгаш өске-даа малдар үзүп, өгенин чип турган база өлүрүп турар. Суурда чонның малының шыңгыы кадатхавыды база организастаттынмаан.

Тээли көдээ күүском (даргазы эш Чамыян), албан организация черлериниң удургукчулары суурнун тус-тус чуртакчыларының бажыңдарының чанынга ыяш олуртулгазын барык организаставаан. Оон чижээнге, суурнун 365 өг-бүле бажыңнарындан түгле 25 бажыңнарның чанында ыяш олуртканын чугаалаарга-ла четчир. Бо херекке районнун удургур ажылдакчылары боттары боттуг үлегер чижекти көргүзер ужурлуг. Ындыг турбуже СЭКП райкомунун секретары эш М. С. Харченко, ЦСУ-нун райинспектору эш Б. С. Салчак, клуб эргелекчизи эш Калдарай, А. Дуров болгаш өскедаа чамдык удургур ажылдакчылар безин боттарының бажыңнарының чанында ыяш олуртпааннар. Ынчангаш, олар хамаатыларның тус-тус ыяш олуртулгазының дугайында патриотчу эгелээшкинин деткивейн турары ол-дур.

Чуртакчылыг черлериниң санитар-арыг-шеверин — чонның кадыкшылының үндезини. Бистин Тээли суурда санитар чуруму саңдаргай байдалда туруп турар. Суурнун кудумчулары, кажаа-деримнериниң ишти, дашты, бажыңнарының чаны хирлиг, боктуг, оон туржух, чамдык кудумчуларда сөөк, чоңгу, күзүрүм, шил бузундуу дээш, черле түү чок дээр. Арыг-шеверниң байдалы шак мындыг турда, ону дорт харылап турар харыысалгалыг организациялар—районнун өмнелгези, оон санитар эмчизи, шагдаа чери, көдээ Советтин күүскому болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары суурга арыг-шеверни экижидер хемчегларни албайн турарлар.

Тээли көдээ Советтин суурларында чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга ажылында, база оларда санитар-арыг-шеверинин байдалында бар турар айыттынган четпестерни демдеглээш, оларны чайладыр, чаагайжыдылга ажылын экижидер талазы-биле тодаргай шинтпирни үндүрген. Ол шинтпирни күүседирин районнун бүгү көдээ Советтери, албан организация черлери чугаа чок хандырар ужурлуг.

С. АНГЫРБАН.

Облпотребсоюзтун садыг техникумунун тудуунда ажылдап турар дашчылар бригадазының бригадири Владимир Дмитриевич Нефедов чүгле тудуг ажылынга 20 чылдарның иштинде ажылдап келген. Бо үениң иштинде ол тудугнун элээн каш мергежилдерин шингээдип алган.

Чеди чылдың ийиги чылының баштайгы айларының планын ол үргүлчү 150 хуудан өрү күүседип келген. Владимир Дмитриевич СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга уткуштур хүн нормазын 170 хуудан өрү күүседирин хүлээнген ажылдап турар.

Чурукта: бригадир В. Д. Нефедовтун ажылдап турары.

Фотозу **А. Аирнин.**

Чедиишкинниг дужаап турар

Каа-Хем районнун школаларында, ылаңгыя Сарыг-Сеп ортумак школазында экзаменнер чедиишкинниг дужааттынып турар. Онгу классчыларның экзаменнери удавас доостур. Чедиги классчыларның экзаменнери колдуунда доозулган.

Чедиги классчыларның хөй нуруузу экзаменнерни «4» болгаш «5» демдектерге дужааганнар. Июнь 9-ка чедир чедиги классчылар орус дылдың бижимелинге болгаш аас-биле сайгарылгазынга, алгебрага база тыва класстарның өөренкчилери төрээн дылдың бижимелинге экзаменнерни дужааганының ниити түңнелин көөрге, «4», «5» демдектер колдап, «3» демдектер чүгле дөрттүң бирээзи хире черни өөлеп, «2» демдектер чок болган.

Сарыг-Сеп ортумак школазының онгу клазын бо чылын 29 өөренкчи доозуп үнер. Олар литератураның бижимел-биле, алгебраның аас-биле, геометрияның аас-биле экзаменнерин дужааганнар. Доозукчулар бо экзаменнерге колдуунда-ла «4» болгаш «5» демдектерлиг болганнар. Олар ам физиканың, химияның, төгүнүн экзаменнерин дужаарлар. Онгу классчылар артыкан экзаменнерге эң кызымак белеткеним турарлар.

Ниитизи-биле район школаларында экзаменнер чедиишкинниг дужааттынып турар. Амга чедир экзамен дужааганнарның иштинде чүгле чаңгыс өөренкчи бүгү район иштинде (чеди класста) багай демдек алган. Эрткен чылын багай демдек алган өөренкчилер экзамен дужааганының баштайгы хүнүнде-ле хөй болуп турган. Бо чылын районнун школачылары колдуунда-ла экзаменнерни чүгле эки болгаш кончуг эки демдектерге дужаап турар чорук башкылар коллективиниң өөредилге-кижизидилгелиг ажылды эки чорутканының түңнели болур.

С. ТАМБА.

12.

Чүге сагыш салбазыл?

Бо чылын областтың барыын талакы районнарының автомашина оруунун элээн кеззэн гудроппап кылыр харыысалгалыг болгаш берге сорулга бистиң мурнувуста туруп турар.

Ол сорулганы чедиишкинниг күүседир дээш 20 ажыг кижи күжениишкинниг ажылдап турар бис. Ам бистер ол орукту Кызыл-Хаваа үстүнден эгелээш элээн каш он-оон км чедир кыла берген бис. Ынчалза-даа ында ажылдап турар кижилерниң амыдырал-чурталгазынче № 2 отрядтың начальниги И. Титов, областтың орук ажыл-агый киллизинин талазындан кичээнгей салбайн турары эдептиг.

Амгы үеде Шаалаан деп черде ажылдап турар бис. Ында ажылчынар чавыт чер бажыңда чуртап турар. Ол чер бажың чаъс чаггында дамдылаар, хат хаваанда кижи олурар арга чок довурак-доозуннуг. Орукта ажылдап турар кижилерни ажылчын идик-хеп болгаш орун-дөжек, кылын, чуга чоорганнар-биле хандырар ужурлуг турган, ону орук ажыл-агый киллизи хандырбайн келген.

Ажылчыннарның ортузунга культура-массалыг болгаш политкижизидилгелиг кандыг-даа ажылдар чоруттунмайн турар. Чуртта болгаш делегейде үүү болуп турарының дугайында чаа медээлерни дыңнаксап турар бис.

И. ТУВЕНЕЙ,
орук ажылчыны.

БИЧИИ ЧАШТАРГА

Колхоз суурунда шевергин коруштуг туттунган бажың бар. Ол бажыңны долгандыр кончуг таптыг херимзээш, ол хериниң иштинде янзы-бүрү ыяштарны тарып олурткан. Ам ол ыяштарның бүрүлери часты берген—чыгырле ногаан түве. Ынчаарга ол бажыңның чанынга чоокшулап келирге, бичии чаштарның катыхөглүг шимээни аажок.

Ол болза Чөөн-Хемчик районнун «Октябрь 30 чылы» колхозтун уруглар яслизиниң бажыңдыр. Ында колхозчу иелериниң 28 бичии уруглары эки доругуп турар. Уругларның чуртап, дыштанып турар чери арыг-силиг, чип турар аъш-чеми амдан-сүүзүнүг.

Ол бүгүнү шак ындыг эки кылдыр кымнар кылып турарыл? Ол болза поварлап турар Седивес Монгуштун, уруглар ажаакчылары Наташаның, Бичиктиң, ясли эргелекчизи Сундуй оларның кызымак күш-ажылы, бичии чаштарның кадыын быжыглаар дээш сагыш салыышкыны болгай.

С. ООРЖАК.

Ол ышкаш Улуг-Хем районнун «Х Улуг хурал» колхозтун ийи өрээлдиг уруглар яслизи эки ажылдап турар. Ында шокар хөөлиг клеёнкалар-биле шып каан столдар, ак хар дег ак чоорганнар-биле эдип чазап каан оруннар — аңаа кирген хижиниң сеткилинте өөрүнүүт. Уругларның чеми янзы-бүрү, амданныг-чаагай.

Яслиниң ачызында дыка хөй иелер колхоз бүдүрүлгезинге идепхейлиг киржир аргалыг болганнар.

Ол яслиниң эки ажылын эш Е. П. Крыцина биилиг удуртуп турар. Ынчангаш бүгү ада-иелер Крыцинаның эки ажылдап турарынга өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Школачыларның өөредилге практиказы

Школаларда өөренкчилериниң өөредилге-бүдүрүлге практиказынга белеткел ажылдары чоруп турар. Өөредилге-бүдүрүлге ажылдарын чайгы үеде кандыг янзылыг чорударының айтырыгларын школаларның дирекция черлери колхозтар баштаар черлери-биле болгаш өске-даа ажылагый организациялары-биле чугаалажып көргеш, бо талазы-биле тускай планнарны чогаадып кылгылаан. Школачыларның өөредилге-бүдүрүлге практиказының канчаар тургустунганын маңаа чугаалаксап тур мен.

Өвүр районнун Хандагайты ортумак школазы (директору эш К. Кыстам) бо чылын өөредилге-бүдүрүлге практиказын школаның өөредилге-дужулга участогунга биология башкызы эш Чымба Хүрепаның удуртулгазы-биле эрттирер деп турар. 5 болгаш 6 класстарның өөренкчилериниң 18 кижи аңаа практика эргирип ажылдаарлар. Ажылды тус-тус звенолар айы-биле хуваган. Бир звенода-ла 6 кижи. Практика үезинде өөренкчилер школа участогунда тараан үнүштериниң өзүлдезин, ажаалдазын хайгаарап ажылдаарлар. 8 болгаш 9 класстарның өөренкчилериниңде 25 кижи практиканы школаның интернат тудуунга эрттирерлер. Ол бригаданы башкы эш Монгуш Сандуй удуртур. Аная ажылдаан өөренкчилерге күш-хүнүн санап бээр. «Коммунизмче орук» колхозта чеди чыл школазының өөренкчилериниңде 20 кижи составтыг кукуруза звенозун тургускан. Ол звенону башкы эш А. Шогдюр-оол удуртур. Олар 12 га черде тараан кукурузаның өзүлдезин хайгаарап, ажаарлар. Ол школаның он өөренкчилери колхозтун туйбу кылыр черинге ажылдаарлар. Торгалыг школазы өөренкчилериниң өөредилге-бүдүрүлге практиказын эрттиреринин планын база-ла чогаадып алган.

Өвүр районнун школаларында өөредилге-бүдүрүлге практиказын эрттиреринин талазы-биле четпес үүлдер болза, агротехниктиг ажылды кылырының ёзулуг планын болгаш программазын, ону канчалдыр эрттиреринин графигин эки кылып албааны болур. Колхозтар баштаар черлери-биле дугуржулганы кылза-даа, колхозтарның талазындан ажылды удуртун чорудар кижилерни амыгаа дээр тодаргайлап хуваваан. Өөренкчилерден тургустунган звеноларын, бригадаларның удургукчу башкылары өөренкчилер-биле чорудар ажылдың белеткелин кылбайн турар болгаш практика эрттирип ажылдаар өөренкчилериниң хүн чурумун кылбаан.

Чамдык школаларның дужулга участоктарының шөлүнүн хемчээли кончуг биче. Ылаңгыя Солчур болгаш Торгалыг школаларының дужулга-участоктарының шөлү чүгле 0,15—0,02 га хемчээлдиг. Ол школалар ам удавас сес чыл школаларынче шилчиир болганда, участоктарның шөлү улуг хемчээлдиг болур ужурлуг. Агротехниктиг ажылдарының планы амыгаа дээр чок. Районнун школаларында мал ажылының фермалары бар. Ынчалза-даа ады чаагай дээрден башка, херек кырында оларның ажылы кончуг багай чоруп турар. Солчур школазында тоолайлар бар. Ону канчаар ажаарын эки билбес. Оларның турун турар чери хирлиг, чипр чемнериниң рационун талрыштыр тургуспаан. Тоолай ажылагыйын аныяк натуралистериң шугуму-биле эки чорудун болурунун аргалары бар.

Дужулга ажылдарын тургузарының талазы-биле ажыл өске районнарның школаларында база багай чоруп турар. Улуг-Хем районнун Торгалыг школазы 14 тоолайлардан 96 тоолайларны өстүрүп алган. Ынчалза-даа дужулга ажылын чорутпайн турар. Школада эң эки үш уксаанын тоолайлары бар. Оларны көвүдедип, оон чаа уксаларның тоолайларын үндүрүп ап болурунун арга-дужулгазын хереглевейн турар. Шак мындыг чоруктарны өске-даа школаларда көрүп болур.

Өвүр районнун школаларында хаваннарның ажаалда, чемгерилгезин база-ла кошкак организастап тургускан. Хандагайты школазының ажаап турар хаваннары биче, дапкыш чер бажыңчыгашта туруп турар. Оон ишти хирлиг, малгаштыг. Торгалыг школазының хаваннарының турар чери шуут чок. Олар школа столовазының девискээринде туруп турар. Оларда кандыг-даа ажаалда, хайгаарал чок. Ылаңгыя бүдүрүкчү эр хаваннарның туруп турар байдалы кончуг багай. Өөренкчилерни мал ажыл-агыйынга чаңчыктырып, кижизидип турар түве болганда хаваннарның ажаалда, хайгааралын ынчалдыр багай тургузуп болбас.

Школа чанының участогунун ажылының сайзырап турары-биле холбаштыр, ол участокту харылап турар кижилериниң төлевириниң дугайында айтырыгларны база чугаалаксап тур мен. Чамдык школалар директорлары районнун сан киллизи-биле мынчалдыр көрүп турар: школа участогунга кызын кылыр ажыл чок болганда, ону эргелеп турар кижилерге акша төлөөш ханчаар ону. А участокту эргелеп турар биологтар мынча дээрлер: төлевес түве болганда, ажылдавас бис. Шак ындыг чоруктан школаның дужулга участогунун ажылы баксырап турар. Ол ышкаш өөредилге-бүдүрүлге практикалыг ажылды эрттиреринин планының май айның сөөлүнге чедир чогаалтынмайн турарының чылдагааны база ында. Смета ёзугаар көрүнген акша-хөрөңгини ажыглаарының талазы-биле таарымча чок үүлдер кончуг хөй. Бо айтырыгже областтың улус өөредилге киллизи болгаш областың сан киллизи ханылап кирбейн, тодаргай тайылбырны бербейн турар.

Дыка хөй школаларда экскурсияны өөредилге планында көрүнген шактар ёзугаар эрттирип турар, экскурсия эрттиреринин неделязы дээр 135 шак бар. Школаның өөредилге-дужулга участогунга ажылдаарыбиле 6 болгаш 7 класстарга 22 шактны аңгылаан турар ужурлуг, ынчалза-даа чамдык школалар ол шактарны күш-ажыл кичээлиниң шагында кызырып ап турар.

Өөредилге-бүдүрүлге практиказын 5 болгаш 6 класстарга эрттиреринге 36 шакты аңгылаан, 8 болгаш 9 класстарга 192 шакты база көдээ болгаш хоорай школаларынга класстар бүрүзүнге 24 шактарны бүдүрүлгеге эрттирер. Дыка хөй школаларда бо шактарны шын ажыглавайн турар болгаш практиканы кончуг харыысалга чокка эрттирип турар. Ылаңгыя чайын школа чанының участогунун ажылынче кошкак кичээнгей салып, харыысалга чок болуп турарындан чазын тараан үнүштер ара кадып, курган бээр таварылгалар хөй. Бо ажылга көрдүнген акша-хөрөңгини четче ажыглаттынмайн баарга, чыл төнчүзүнде ону үндүр бижир ужурга таваржыр.

Шак мындыг чоруктар эрткен чылын тургулаан болгаш бо чазын база көстүп турар апарган. Бо четпести эдип ап болур үе ам-даа бар. Школаның өөредилге-бүдүрүлге практиказын эрттиреринин тодаргайлаттынган планы чок черлер доп-дораан хөделип, планны чогаадып, ол талазы-биле харыысалгалыг кижилерни соңгуп, ажылдың иниги байдалын чугаалажып көөр херек. Күш-ажылды шын организастаар ужурлуг. Барык-ла бүгү школаларда уругларның күш-ажылының дугайында чугаалар чоруп турар хирезинде, шынында оларның культурлуг дыштанылгазының дугайында хемчеглер четпес. Бүдүрүлге бригадаларын болгаш школа чанының ажыл-агыйын школачыларның өөредилге кижизидилгезинге болгаш кадыкшылынга таарыштыр тургузар херек.

Колхозтар баштаар черлериниң болгаш совхозтар дирекцияларының база өске-даа чамдык организацияларның удургукчуларының ажыл-агыйжы чоруунун дугайында каш сөс чугаалаксап тур мен.

Ажыл-агыйның чамдык удургукчулары школачыларга чүгле ажыл кылдыртып аарын бодап турар. Школачылар дээрге келир үениң кадрлары дээрзин кажан-даа утпас болза эки. Оларның кылган ажылының төлевирин үнелеп көөр херек.

Тоолай ажыл-агыйының фермаларын тургускан, оларны ажаап, азыраарын школаларга дагзыр. Ол ышкаш күш фермаларын болгаш мыйыстыг бода малдың ажаалдазынга школачыларны киириштирерин, оларның харыысалгазын бедидер ужурлуг. База школачыларга хову турлаандан тускай черни аңгылап бергеш, оларны үрезиннер, машина-техника-биле хандырарының практиказын өөренип көөр. Чижээ, Сүт-Хөл районнун Сут-Аксы ортумак школага кожазында Киров аттыг колхоз тускай шөлду аңгылаан, оларны үрезин болгаш көдээ ажыл-агыйның машиналары-биле хандырган. Ол школаның үстүкү класстарының өөренкчилериниңде бүдүрүлге бригадазын тургускан. Ол бригада колхозтун ол айтып берген шөлүнде кукурузаны болгаш өске-даа культураларны бо чазын тарып олурткан. Ол школаның бүдүрүлге бригадазы бо чайын ол культураларны ажаагаш, оон бедик дужүттү колхозка өстүрүп бээрлер. Школачыларның ол ажылын колхоз баштаар чери күш хуну-биле төлеп бээр. Бо ажылдарны кылыры-биле колхоз баштаар чери болгаш школа тускай херээни чарган. Сүт-хөлүлериниң ол эргелекчи, мурнакчы дужулгазын өске школалар болгаш колхозтар баштаар черлери ажыглап, оларның улегерин эдерер ужурлуг.

Школаларга өөренкчилериниң күш-ажыл белеткелинге эң шыңгыы кичээнгейни салыр херек. Ынчангаш аңаа ажыглаары-биле школаларга берген үнелиг хереклерни болгаш техниканы чүгле чөп ажыглап, камнаар эвес, харын-даа улам септеселин алыр ужурлуг.

С. НАЗАРОВ,
башкылар билиг бедидер институтун кабинет эргелекчизи.

Белорус ССР. Молодечно областың Островецкиде Культура бажыңының бот-тывынгыр уран үүл коллективи ол районда колхозтарда улуг сонуургалдыг болуп турар.

Чурукта: ол Культура бажыңының бот-тывынгыр эстрада хөгжүмүнүн киржикчилери оюн көргүзүп турлар.

Фото **И. Змитровичинин.** СЭТА-ның фотохрониказы.

—49

ган. Чуртта тудуушкунунун базым бүрүзү эртем-шинчилел ажылдарының калбарышкыны-биле болгаш гуснай эртемниглериниң белеткелин көвүдеткени-биле холбашкан. Совет үлеп-пүрүнүн, транспорттун чаа-чаа адырларын боттарының эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле боттандырып турган совет эртемденнериниң, инженерлериниң, техниктериниң армиязы тудуг ажылдарының чорудулгазынга өскен болгаш дадыкаан. Ленининиң планын ёзугаар, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет кижилер, эртем, техниканың чедиишкиннериниге даянмышаан, бодунун Төрээн чуртун чаартып тургусканнар. Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң херээнге болгунун салыышкынын киирбээн, бистиң чуртувустун улус чонунун культуразын болгаш чырыдышкынын бедидериниге дуза чедирбээн эртемниң чаңгыс-даа ындыг адыры чок.

Төөгү талазы-биле эң кыска хуусада бистиң чуртувус техника, эртем болгаш медицина кадрларын белеткээр талазы-биле делегейде бирги черни эөлеп шыдаан. Бисте эртемденнер, инженерлер, техниктер күш-ажылчы улус-биле хол-холундан туттунчун алгаш ажылдап турарлар. Олар фабрикаларның, заводтарның, колхозтарның амыдралы-биле таныш болгаш боттарының чогаадыкчы ажылын чорударынга материалдарны социалистиг дужулганың эртинезинден тып ап, боттарының билиглерин калбак масселаларга дамчыдып берип турарлар. Ол болза социалистиг тургузугнун алыс бүдүжүнден боттанып турар.

Капитализм үезинде эртемниң болгаш техниканың дешилгези ажылчы чоннарга улур турусуунун, бүдүрүлгеден чүгле чүс-чүс миллион ажылтыннарны эвес, харын хөй санныг инженер-техниктиг ажылдакчыларны база кызын үндүрүп, ажыл чоктарның армиязын долдуруп турар. А социалистиг ниитилел эртем-техниктиг билиглериниң өскен турарынга шуут сонуургалдыг, чүге дээрге, ол бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезин хемчээл чокка дүргедип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, ажылчы чоннарның культура-техниктиг деннелин бедидериниң, угаан ажылы-биле күш-ажылының кижилериниң аразында ылгалдарны чоорту үзүткаарының айтырын шинтпирлээринге дузалап турар.

«...Бүгү-ле үүлдерни кылып билир бүгү талазы-биле болбаазыраңгай болгаш бүгү талазы-биле белеткелдиг кижилерни кижизидеринче, өөредиринче болгаш белеткээринче хөөрүп орар бис. Оны коммунизм баа чызар, баар-даа болгаш **чедер-даа ужурлуг...»** деп Ленин айтып турган (Чогаалдары, том 31, арын 32).

Ам бистиң чуртувус коммунизмниң делегеренгей тургузуушкунунун үезинче, капитализм-биле шинтпирлиг экономиктиг чарыштың үе-чадазынче киришкен турар мындыг өйде амгы эртемниң болгаш техниканың күштерин улам хөөү-биле ажыглаар ужурлуг. Партия биле чазак чаа техниканы, эртемни бүгү талазы-биле эң хандыр шинтээдип алырынче, күш-ажылдың организациязын болгаш бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдарынче ажылчы чоннарның кичээнгейин угландырып турар.

Атомнун октаргайны чаалап ап турарының үүс чылында эртем кайгамчыктыг үүлдерни кылып, техникага, улус ажыл-агыйынга революцияны боттандырып турар, ядролуг энергияны ажыглап эгелээни, автоматиканы, телемеханиканы, радиоэлектрониканы, чартык дамчыдыкчыларны боттандырары—техниктиг дешилгенің кол угланыышкыны болур. Социалистиг тургузугнун артык күштерин эң долузу-биле ажыглавышаан, совет кижилер эртемниң шинтпирлиг адырларының хөгжүдезинге, оон бүдүрүлге болгаш улус ажыл-агыйы-биле харылзаалызынга улам улуг депшилгени чедип ап турар.

«1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларының дугайында» Н. С. Хрущевтун илеткелиниң талазы-биле шинтпирге бистиң партиявыстың XXI съездизиниң бижээни болза: «Коммунистиг ниитилелди тургузарының амгы үезинде эртем улам улуг ужур-дузалыг болуп турар. Билиглериниң бүгү талаларынга, ылаңгыя ядролуг физиканың болгаш атомнуг энергетиканың, реактивтиг авиациялаашкынның, ракеталыг техниканың талазы-биле совет эртемниң улуг чедиишкиннерин демдеглевишаан, чеди чылдың дургузунда эртемниң бүгү адырларын улам дурген хөгжүдерин, улам ыңайгы эртем-техниктиг дешилгени хандырып турар чугула теоретиктиг шинчилелдерни боттандырарын чедип алыры эргежок чугула деп съезд санап турар. Ол сорулга-биле, практиктиг болгаш теоретиктиг ужур-дузалыг эң чугула угланыышкыннарынга эртем күштерин болгаш хөренгилерни мөөнеп тургаш, эртем шинчилел ажылдарын чорударының калбак программазын баш удур көөр. Эртем албан черлериниң практика-биле харылзаазын доктаамал быжыглаар, эртемниң болгаш техниканың чаа-чаа чедиишкиннерин улус ажыл-агыйынга калбак болгаш дүрген нептерелдир, шенелде болгаш конструктор ажылын дидим чорудар херек».

Чеди чыл дургузунда совет эртем, оон бүгү адырлары чаа улуг бурунгаарлаашкынны кылыр. Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннери коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузар сорулганы шинтпирлээрин совет кижилерге дузалаар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының аажок улуг хөгжүлдези, эртемниң болгаш техниканың бодунун сайзыралының калбарышкыны, а ол ышкаш өөредилгени бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле каттыштырарының сорулгазы эртем кадрларын хөөү-биле өстүрүрин, бүгү талазы-биле сайзыраңгай мергежилдиг ажылдакчыларны белеткээрин пеген турар. Бисте бо айтырыг калбак хемчээл-биле шинтпирлеттинип турар. 1959 чылда чүгле дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлеринге 4 миллион ажыг кижи өөренип турган. 1959 чылда дээди өөредилге черлери 330 мун ажыг, а ортумак тускай өөредилге черлери 530 мун хире аныяк тускай эртемниг кижилерни бүдүрүп, улустарның чечектелишкининиң айтырыын эвес, а кижилерни массалыг кырарының чаа чепсектерин дилеп тыварының айтырыын ажылдап турарлар. Чепсегленишкинге чарыгдап турар хөренгилер болгаш күштер элгедел-түргедеден болгаш аш-чуттан үүс-чүс миллион кижилерни кыска хуусада адырып алырынга хереглеттинериниңден ыракта-ла ажып турар. Чүгле чаңгыс АКШ безин чепсегленишкинге чыл бүрүде 46 миллиард чыгам долларны чарыгдап турар.

Янзы-бүрү социал-экономика тургузуглуг күрүнелер-биле Совет чазактың чорудун турары тайбың кожа-хелбээ догунналашкынның ленинчи политиказы делегейниң дешилгелиг эртемниң ажылдакчыларының күштерин каттыштырарына база дузалап турар. Делегейниң дешилгелиг эртемденнери бистиң совет эртемденнеривисти, Совет чазактың тайбыңга ынахшылдыг политиказын улам-на деткип турарлар.

Совет улус, Ленининиң чагыгларын күүсетишаан, техниканың бүгү чаалап алыышкыннарын улам хандыр шинтээдип ап, коммунистиг ниитилелди тургузуп турар.

А. ПЕРЛОВСКИЙ.

Бөрү-биле демисел

Улуг-Хем районнун «УТКА 25 чылы» совхозунун ажылчыны П. Шактар ооллуг бөрүнүн үнгүрүп тыпкаш, 8 бөрзекти өлүрүп, бөрүнүн бодун балыглай аткаш чоруткан.

О. ТУЛУШ.

Болгарияның Улус Республиказының электрижи диишкини дүргени-биле чоруп турар. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында бус-биле ажылдаар 3 улуг электри станцияларын, суг күжү-биле хөделир 32 болгаш дизельдиг 14 электростанцияларын чуртта тудуп тургускан.

Балкан чартык ортулукта эң улуг—300 муң киловатт күчүлүг «Марица-Восток» деп ТЭЦ чедиишкининг туттунуп турар.

Болгар эптекчилер-биле кады совет тускай эртемниглер база ажылдап турарлар.

Чурукта: болгар тудугжулар И. Джамбов, Д. Котляров, Д. Скарлатов олар совет тускай эртемниглер Ю. Каршев, П. Ряжев болгаш И. Немирев олар-биле шыйыгны көрүп турлар.

Польшаның ажылчы чоннарының чайгы дыштанылгазы

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшада чайгы казыкшылыга сезону кидин тутук. Ам санаторийлерде, дыштанылга ажыңнарында, туристер базаларында чайнышкынныг болуп турар.

Улустун күрүнеги ажылчы чоннарның дыштанылгазын организаттаарынче улуг сагыш салып турар. Ыл бүрүзүнде-ле дыка хөй акшаны көренгини бо сорулгага үндүрүп турар. Чурттуң чурумалдыг черлериндe—Татрның даг эдектеринге, Балтийнің кыдызында база Мазур хөлдериниң эриктеринде ажылчы чоннарга санаторийлериниң болгаш дыштанылга ажыңнарының калбак четкизин тургускан. Эрткен чылын чайның үш айларының дүргүзүнде дыштанылга ажыңнарына 350 муң кижилер боттарының шелээлерин эрттиргеннер. Бо чылын ол черлерге дыштаныкчыларның саны каш он муң чедир өзер.

Польшада ажылчыннарның өг-бүлези-биле болгаш иелериниң уругдары-биле кады дыштанар чоруун калбак-биле практикалап турар. Ынчангаш бүдүрүлге черлери чаңгыс өг-бүлеге таржыр дача бажыңчыгаштарны ажылчыннарга хереглээри-биле дерип турар.

Польшада турисчи поход кылыр чорук—дыштанылганың эң ынак хевири. Чуртта турисчи базаларның калбак четкизин тургускан. Олар колдуунда-ла Татрның даг эдектеринде болгаш Мазур хөлдериниң эриктеринде хөй болуп турар.

Польша уругларның бирги бөлүктери чайгы лагерьлеринче үнүпкеннер. Бо чылын лагерьлерге бир миллион ажыг школачылар дыштанар.

Японияның компартиязының ТК-зының Президиумунуң медеглели

ТОКИО. (СЭТА). Парламентиниң үстүкү палатазында либераль-демократтыг партияның япон-америк шеригге керээзин чаңгыс талалыг чугаалажып эгелээни-биле холбаштыр Японияның компартиязының Төп Комитединиң Президиумунуң «Акахата» солунда парлаттынган медеглелинде Кисиниң чазааның доп-дораан үжериин, бүгү-ниитиниң соңгуладарын чорударын болгаш парламентини тарадырын негеп тур бис деп айыткан.

Либераль-демократтыг партия парламентини дамчыштыр ол керээни чаңгыс талалап күштүг болдурарын орадашканы-биле национал эргеажыктарның өскерликчизи дээрзин чоннуң карааңга сойгалаттынып илереттинген деп Компартия медеглээн. Боттарының хүрээлениң улам сырый каттыштырарынче болгаш Кисиниң чазааның база чагырыкчы партияның хоралыг планнарын үзеринче Японияның бүгү-ле демократтыг күштерин ЯКП ТК-ның Президиумуу кыйгырган.

Японияга Эйзенхауэрни уткуурунуң „шенелде белеткели“

ТОКИО. (СЭТА). Июньның 10-да Ак бажының парлалга айтырыгларының талазы-биле секретары Хэгерти Токиога чеде бээрге, ону «Американнар, үнүп чоруңар!» деп ындыг өстер-биле уткаан. Эйзенхауэрниң чаа баар деп турары-биле холбаштыр Японияда чүвениң байдалын болгаш чоннуң сагыш хөөнүн тодарадыр дээш ол Японияда чеде берген. Оонда муң япон патриоттар—студентилер, ажылчыннар, албан-хаакчылар—АКШ-тың президентизиниң Японияга баарына удурланып турарын медеглээр дээш Токионуң аэродромунга чыглып келгеннер. Чыскаалганнар аэродромдан үнүп эжиктерин шуут куглай турупканнар. Олар өөрүннеринге кажыдалдың кара пөстерин баглап алгаш, кызыл туктарны болгаш «Айыыл чок чоруктуң япон-америк керээзи чок болзун!», «У-2»-лер боттарының базаларынче чорзунар!», «Бистер Хиросиманы утпаан бис!» деп бижип ааан транспарантыларны тудуп алгаш барганнар.

Чалгыг ышкаш хайныккан чыскаалганнарның аразы-биле таварты элчин черинче эртерин Хэгерти орадашкан. Ынчалза-даа оон орадаашкыны үүү-даа болбаан. Хэгертиниң болгаш АКШ-тың Японияда элчини II Макартурнуң олурган машиназы аэродромнуң девискээринден үнүп келгеш, дораан-на хөй муң кижилерге бүзээледнипкен. Чыскаалганнар полицейжилерни кызып үндүрүпгеш, «Хэгерти дедир чор!» деп алгыышкы-биле машинаже халыжа берген болгаш оон кырынче үнүп, күштүг тепсенмишаан, машинаның шиллерин буза шапкылап турып бергеннер. Хэгертиниң хууда таныылдары болгаш америк элчин черинің ажылдакчылары мөөннешкен чонну аткаарладыр дээш чадажып каан. Хөгертиге дузалаары-биле Токионуң мотомеханизастыг полициязын доп-дораан чоруткан. Ынчалза-даа олар база чүнү-даа кылып чадап каннар. Полиция-биле чыскаалганнарның аразынга ёзулуг сегиржип алышкын-даа эгелээн. Ол-бо талалар мергелерин болгаш даштарны ажыглап эгелээн. Ол сегиржип алышкынга 30-ден чеээш эвес кижи балыгланган. Килеңнээн чоннуң бүзээлелинге Хэгерти болгаш Макартур бүдүн шак дургузунда олурган. Америк президентиниң чоруткан кижизиниң олурган машиназынга орук арыглаашкынын кылырын орадашкан полицияны америк офицер удуртуп турганы база аная эвес. Хэгерти чүгле америк шериг вертолётунуң дузазы-биле бүзээлелден адырлып үнер аргалыг болган. Ынчалза-даа вертолёт черже кудулап бадар дээш далай ышкаш чаттылган чыскаалганнарның кырынга бир шак хире ээдереп ужуп келген. Адактың сөөлүнде чыылганнарның ортузунда хүрээлеткен машинаның кырынче вертолёттан салып бадырган хендир чада халаңайны берген соонда, Хэгерти оон дузазы-биле бүзээлелден үнер аргалыг болган.

А шак ол өйде Хэгертиниң баар ужурлуг турганы америк элчин черинин бажыңының баарына он муң хире чыскаалганнар чыглып келген. Японияга Эйзенхауэрниң келирин соксадырын болгаш айыыл чок чоруктуң япон-америк керээзин узуткаарын олар негеп турганнар. Америк элчин черин камгалаары-биле эрге-чагырга черлери муң-муң полицейжилерни болгаш элээн хөй куях машиналарны чоруткан.

Оон-биле кады парламентиниң чанынга база чыскаал болган.

Киси дүвүреп турар

ТОКИО. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрниң Японияга баар деп турарынга япон ажылчыннарның күчүлүг удурланышкыындан кортпаш, премьер Киси бодуунуң кабинединиң дүрген хуралын июнь 10-да чыылдырган. Японияның полициязының кол эргелелиниң начальниги болгаш Токионуң полициязының начальниги ол хуралга үүве чугаалаш, Токиога Хэгертиниң келип келген үезинде полиция корумрумну тудуп, оон хууда айыыл чок чоруун камгалап шыдаар арга чок болган деп билингеш, бо хүн болган оруктуу барымдалааш Японияга Эйзенхауэрниң келирин бир янзы көөрүмелээннер. Кабинет ол саналгүлээп алган. Оон-биле Эйзенхауэрниң төлээлекчизи Хэгертиге удур чыскаалдың уъжун харыысалгалыг кижилерге хамаарыштыр эң-не шыңгыы хемчегларни алырын прокуратурага дааскан.

Японияның социалистиг партиязының чингине секретары Эда июнь 10-дагы болуушкунга холбаштыр мынча деп медеглээн: Хэгертини япон улусгуң ынчаар ужурашкан чоруу болза, Японияга АКШ-тың президентизиниң келири Киси бүстүп дүжүп турар кабинедин деткиир сорулгалыг болгаш ол чорук ак-сеткилдиг эвес, а Японияда, Мурнуу Көрейде, Филиппиниерде болгаш Тайваньда америк шериг базаларын хынаарының чоруу болурундан болган.

Женевада хурал

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепсегленнишкинни дүжүрериниң талазы-биле 10 күрүнелер Комитединиң хуралы июнь 10-да болган. Аная итали төлээлериниң баштыңы Мартино даргалаан.

Хондурар ужурга таварышкан

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР-ниң даштыкы херектер министерствозунуң парлалга черинин дыңнадып турары болза, Гревес-Мюлен хоорайның девискээринге июнь 8-те америк планер хонуп алган. Оон ужудукчузу америк хамааты Шредер дээрзи Кельнден ужудуп үнгеш Фемарн деп ортулукче углап бар чорааның өчээн. Агаарның таарымча чок болганы-биле ол ГДР-ниң девискээринге планерин хондуруп алыр ужурга таварышкан.

Ол барымдааларны хынап көргеш, июнь 9-та ГДР-ниң күрүне кызыгаарынга планерни болгаш ужудукчуну барыын-герман эрге-чагыргаларга дамчыдып берген.

Буруу шапкан

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Ангара агентилелиниң дамчыдып турары болза: даштыкы парлалганың индонези армия «эрге-чагырганы холунга алган болгаш президент Сукарнону тудуп хоругдаан» деп чарлаан хоп-нүгүлүн, индонези чазактың тускай төлээлекчизи, информация министри Малади июнь 9-та шыңгыызы-биле буруу шапкан.

Ол дыңнадыглар шынга канчаңдаа дүүшпейн турарын Индонезияда бүгүде билир дээрзин Малади медеглээн.

Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң Амстердамдан июнь 9-та дыңнатканы болза, бадыткаттынмаан дыңнадыларга үндезилээш индонези армия президент Сукарнону тудуп хоругдаан деп чарлал тарай берген турган». Ындыг янзылыг дыңнадыглар ол ышкаш Сингапурдан база нептереп тараан.

Штраус негеп турар

БОНН. (СЭТА). Парлалганың дыңнатканы болза, амгы үеде АКШ-та чоруп турар ГФР-ниң камгалал министри Штраус ГФР-че чорудуп турар шериг-далай судноларының тоннажын кызыгаарлавазын болгаш оларны чаа ракеталыг чепсектер-биле деририн негээн. Ол медеглелди Штраус судно тудар черлериниң бирээзинге болгаш «Адамс» деп америк минноносецти көрүп чораан кылган. Аная ол «Тартар» деп ракеталарны салып үндүрер машинаны көрген.

Шыңгыы хөлзедиг

АФИНЫ. (СЭТА). Афинаның «Этнос» деп солунунун Никозиядан (Кипр) дыңнадып турары болза, Кипрге АКШ-тың ракета базазы тургузарын Англия чөпшээрээн дээрзи аная билдине берген. Ол дыңнадыг кипр хөй-ниитини шыңгыы хөлзеткен деп ук солун бижип турар.

Хамаарышпас күрүнелер болур дээш

ПАРИЖ. (СЭТА). Чөпшээрежилге чөвүлелиниң (Чаан Сөөгү Эриктин, Дагомеяның, Үстүкү Вольтаның болгаш Нигериниң киржип турары федеральдыг организация) француз каттыжылганың кежигүннери болуп турар Африканың дөрт күрүнелериниң удуртукчулары боттарының чурттарынга ниитилежилгенин бүрүн эргелерин тыпсырын негээн медеглелди президент де Гольга дамчыдып бергеннер. Чөпшээрежилге чөвүлелиниң ук чурттары боттарының чурттарынга хамаарышпас чорукту долузу-биле чедип алганының сөөлүнде КНО-нуң кежигүнүнге оларны киирериниң дугайында дилегни Каттышкан Нациялар Организациязынга киирер деп турарлар.

Чаан Сөөгү Эриктин, Дагомеяның, Нигериниң болгаш Үстүкү Вольтаның чазактарындан оларга хамаарышпас чорукту доп-дораан тыпсырының дугайында негелдези француз эрге-чагырга бөлүктерин дүвүредип турар дээрзин «Юманите» солун бижээн. Колонизаторларның Африкада тургузуп алгылаан бүгү-ле моондактары удаа дараалаштыр буурап дүжүп турар апарган. Ынчангаш бо бүгү дээрге Гвинеяны де Голь «башкаланганы» дээш буруудатканының база Гвинея Республика хамаарышпас күрүне болу бергеш, деп эргенин принцивинге Франция-биле ийи чурттарга ажыктыг дугуржулганы чарарынга беленин илереткениниң соонда оон-биле харылзааларны үскениниң сөөлүнде болу берген деп солунда оон ынай чугаалап турар.

«Юманите» солуннуң оон ынай айтып турары болза, шаандагы француз Экваториальдыг Африканың дөрт күрүнелери—Чад, Конго, Төп Африка Республика болгаш Габон база Францияның хамаарылгазынга артарындан ойталап турар.

Кубаның иштики херектеринге АКШ-тың холгаарлаашкыны

ГАВАНА. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи Н. Чигирьниң медээлеп турары болза: чоокта чаа Гаванада америк элчин черинің төлээлекчизи АКШ-тың чазааның нотазын Кубаның даштыкы херектер министерствозунга дамчыдып берген, Кубаның чазааның болгаш оон улуртукчуларының адынга каржы өнчүкчөңгээлиг чүүлдерни ук нотада бижээн.

Кубаның президентизи Дортикостуң Латин Американың чурттарынга баар деп турар үезинде, шаанда Кубага улуг чер өнчүчүлериниң холунга турган черлерни хавырып албас, а чогуур төлевирин тыпсып турган алыр дээр дугайында медеглелдерин АКШ-тың чазаа буруу шаварын орадажып турар. Кубага черни ээлеп турган америк хамаатылар болгаш компаниялар оон чогуур төлевирин албаан дээр чүвени АКШ-тың чазаа бадыткап турар.

Кубаже америк самолёттарының ужудушкуннарынга, «ол ужудушкуннардан Кубаны камгалаар ужурлуг АКШ-тың хоойлуларын болгаш доктаалдарын үрээнинге» Кубаның чамдык албан кижилери буруулуг дээр чергелиг чүвениң дугайында АКШ-тың чазааның иледе-ле өнчүкчөңгээлиг, үндезин чок бадыткалы кичээнгейни бодунче эялдирип турар.

АКШ-тың чазаа болза Кубаның шериг корабли Каттышкан Штаттарның суг ишти-биле чоруур хемезин ажык далайга атакалаан дээр чүвениң дугайын медеглеп, суг ишти-биле чоруур хеме Кубаның девискээр сугларынга чоруп турган дугайында премьер-министр Кастронуң медеглелин буруу шаап турар.

Кубаның чазаан буруудадып турар өске-даа хоозун чүүлдерни АКШ-тың нотазында база бижээн.

Кубаның даштыкы херектер министерствозунуң парлап үндүрген медеглелинде чугаалап турары болза: «Вашингтонда июнь 4-те парлап үндүрген нотада айыткан бадыткалдарны Кубаның чазаа шыңгыызы-биле буруу шаап, хүлээп көрбейн турар болгаш чүүл бүрүзүнге харыыны чогуур үезинде бээр».

«Революсьон» солун «Американнарның база бир дорамчылаашкынныг медеглели» деп редакция чүүлүнге америк нотада бижиттинген бүгү-ле бадыткалдарның хоозун мегезин сойгалап илередип турар. Ол нота болза латин Американың чурттарынга президент Дортикостуң баар деп турарынга шаптык чедирер сорулганы салып турар деп демдеглеп турар.

АКШ-тың политиказы болза Кубабиле «дем каттыштырылгазын» быжыглаарынче угланган болгаш Кубаның «чогуур хөгжүлдезинге» кезээде дузалап келген дээр чүвениң дугайында америк чазактың бадыткалдарының арын-нүүр чок чоруун чүүлде илереткен. АКШ болза Кубаның болгаш Латин Американың төлеттинмээн өре негекчизи болур деп солун айтып турар. «Бир эвес Латин Американың улустары бүгү каражаларның орнун америк монополиялардан эгидерин негээр болза, оларның бүгү-ле күчүлээшкиннери дээш төлежиринге американнарның херецгилери чедишпейн баар ийик» деп солун бижип турар.

Солуннуң оон ынай айтып турары болза, «улустар аразының эргелерин» үреп турарынга хамаарыштыр кандыгыл дизе, черле ынчаш АКШ ындыг үрекчи болуп турар». Моонбиле холбаштыр Кубаже америк самолёттарының ужудушкуннарын, өске күрүнелериниң агаар делгемнерин америк самолёттарның үрээнин, Японияда, Көрейде америк политиканы болгаш өске-даа ол ышкаш чүүлдерни солун тайылбырлап турар.

Чүүлдүң түңнелинде чугаалааны болза: «Кубаның революциязы—херек кырында боттуг чүүл болур, ону Кубаның болгаш бүгү Латин Американың улустары кончуг эки билип турар, америк нотада бижиттингени ышкаш ындыг чергелиг нүүлүү медеглелдер ол революцияны божаңнадып шыдавас».

АКШ-тың нотазын тайылбырлавышаан, «Калье» солуннуң демдеглеп турары болза, АКШ-тың нотазы «Кубага удур улам агрессчи кампанияга, революцияны боой тудар сорулга-биле Кубаның иштики херектеринге чаржалажырының чаа орадажышкынынга» айтыышкын болур.

Революстуг чазактың төлээлекчилери америк медеглелди Кубага удур чепсектиг агрессияже баштайгы балым кылдыр үнелеп көрүп турар деп «Комбате» солун дыңнаткан.

Гертер теорияжыдып турар...

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Күрүне секретары Гертер июнь 8-те Питтсбург университединге чүве чугаалааш, АКШ-тың чазааның чорудуп турар шпиончу политиказын теория талазы-биле үндезининг деп бадыткаарын орадашкан.

Ынчангаш Гертерниң «теориязын» ёзугаар алырга, «ажык ниитилелдер» болгаш «хаалгыг ниитилелдер» бар болуп турар. Боттарының бот эргелерин камгалап, политика болгаш идеология талазы-биле америк шургуушкунга, АКШ-тың шпиончу үүлгедиишкиннеринге ойтур шавыышкынны берип турар чурттарны «хаалгыг ниитилелдер» деп адаан, Гертер—ол «хаалгыг ниитилелдер» болза «делегейге кады ажылдажылгага» айыылдыг деп чарлаан. Ынчангаш оларга удур шпиончу чоруктарны кылып болур, кылыры-даа чугула дээрзин дыңнакчыларынга билиндирерин Гертер орадашкан.

Оон соонда АКШ-тың күрүне секретары «хаалгыг ниитилелдер» чепсегленнишкинни дүжүреринге шаптыктап турар деп хоозун ёзу-биле буруудадып турган.

Оон медеглээни болза: «Чогум-на шак ол чажыт байдалдыг чорук чепсегленнишкинни контрольдаарынче угланган депшилгеге шаптыктап турар деп санаар мен. Совет Эвилели чепсегленнишкинни дүжүрерин күзеп турарын бадыткап турар, ынчалза-даа чажыт чоруктуг болганының ужурундан кандыг-даа айыыл чок болгаш контрольдуг чепсек дүжүрүшкүнүнге таарышкан ындыг хемчеглерге ол чөпшээрешпейн турар».

Улустар аразынга контрольдаашкынның калбак системазын, оон-биле кады күрүнелериниң девискээрлериниң кырынга агаардан хайгааараашкынынарның болгаш аэрофото-чурук тырттырыышкынының системазын чаа совет саналдарда айытканы билдингир болгай. Ынчангаш бо талазы-биле Гертерниң чугаалааны хопмегечи чорук болган.

«Амгы үеде бүгү чурттар шуптузу кады ажылдажылгыг чурттаар ужурлуг» болгаш «эрге-ажыктарның ниити чоруун чедип алыры эргежок чугула» дээрзиниң дугайын шпиончу үүлгедиишкиннерни АКШ-тың даштыкы политиказының принциви кылдыр чарлаан политиктиг ажылдакчы—Гертер хөй-биле чугаалаан.

Капитал чурттарында ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин

«Атлас» деп ракеталарының 4 баазаларында болгаш АКШ-та «Конвэйр» компаниянның ракета заводтарында ажылдап турар 30 муң ажыг ажылчыннар ажыл төлевирин улгаттырарың негээри-биле июнь 6-да ажыл соксадыышкынын кылган. Ол ышкаш Ванденберге (Калифорния) ракета базазында, Оффаттың (Небраска), ужар-чүүл базазында болгаш Уорреннің (Вайоминг) ужар-чүүл базазында механиктер база ажыл соксадыышкынын кылгылаан. Оон ангыда «Атлас» болгаш өске-даа ракеталарны будуруп турар Сан-Диегода (Калифорния) «Конвэйр» компаниянның заводтарынга ажыл төлевирин улгаттырар негелдеге каттыжып турарын илередири-биле 21 муң механиктер болгаш шериг-агаар күштериниң Холломэнде (Нью-Мексико) базазында 300 ажыг механиктер бир хуннуң ажыл соксадыышкынын чарлаан.

400 муң итали тараачыннар июнь 6-да хоорайларның болгаш суурларның кудумчуларынче үнүп, боттарының өг-бүлелеринге болгаш боттарынга-даа амыдырал хандырылгазын экижидерин негээннер. Олар үш хүннерниң дүргүзүнде чүүл-бүрү профэвилел организацияларының кыйгырыын ёзугаар митингилерни болгаш чыскаалдарны кылып, чер эелерине алдынган продукцияларның 47 хуузундан хөй эвезин төлээрин негеп турганнар.

Июнь 7-де француз найысылалдың тос автобус шугумнарының чолаачылары болгаш кондукторлары ажыл соксатканнар. Эрге-чагыргаларның айтыышкынын ёзугаар автобустарның ийи оруктарынга парижчилерни шериг чүк машиналары дажыглап турган.

Мельбурниуң радиозунуң медеглеп турарын ёзугаар алырга, Квинслэнд штаттың чаза июнь 7-де ук штатта электростанцияларының ажылчыннары ажыл соксатканынга холбаштыр онза байдалды чарлаан. Ажыл соксадыкчылары ажыл төлевирин улгаттырарын негеп турганнар.

(СЭТА).

СПОРТ

Кызылдың школачыларының спартакиадазы

Кызылдың школачыларының спартакиадазының ийиги хүнү уругларның черниң узунун халыыры-биле эгелээн. № 7 школаның өреникчилери Хасанович болгаш Кудрина 4 м 55 см-ни халааш бирги болгаш ийиги черни үлешкеннер. Бичии уругларның 200 м черге чарыжынга Кравцова (№ 7 школа) бирги черни алган. № 2 школаның төлээлекчизи Бичелмаа дисканы 20 м 19 см октапкан, ынчалза-даа бо түңнелди № 1 школаның өреникчизи Федорова 3 м 57 см-ге экижиткеш, тиилекчи болган.

Уругларның 200 м черге чарыжынга Хасанович, а оолдарныынга Метляев тиилээн. Оолдарның 800 м черге чарыжынга № 7 школаның өреникчизи Якупов 2:20,0 секундада эртекеш, бирги черни алган. № 2 школаның өреникчизи Куулар оон үгле чаңгыс секунда озалдап келген.

Оолдарның 25 км черге болгаш уругларның 15 км черге чадаг терге чарыжынга № 7 школаның командазы тиилээн, ийиги черде № 2 школаның, үшкүзүнде № 3 школаның командалары. Бичии оолдарның ийи хүн иштинде болган баскетбол маргылдаазынга № 2 школаның командазы кымга-даа уттурбайн тиилекчи болган.

Кызылдың школачыларының чайгы спартакиадазынга команда талазы-биле бирги черни № 7 школаның найыралдыг командазы чаалап алган. Ийиги черде № 2 ортумак школа болган, үшкүзүнде № 1 школа. Спартакиаданың тиилекчилери шупту 58 кижи хоорайның улус чырыдыышкын килдизиниң болгаш хоорайның спорт эвилелиниң шаңнал бижиктери-биле шаңнаткан.

Кызылдың школачыларының чайгы спартакиадазының түңнелин үндүрүп турган, аная болган чамдык четпестерни айтыры артык эвес. Кажан уруглар болгаш оолдар 800 м черге чаржып турар үеде ийиги болгаш үшкү оруктарга үүгүржүр спортчуларның старттан маңнап үнер черин шын эвес хемчеп алган маргылдааны чорудуп турган. Школачы спортчуларның янзы-бүрү хевирлерге көргүскен спортчу көргүзүглери эрткен чылдагы көргүзүглерден чавыс болган. Ылаңгыя 1, 9, 10 болгаш № 3 школаларның командалары чавыс түңнелди көргүскен. Ол чорук ында күш-культура башкыларының боттарының командаларын спартакиадага багай белеткээнин херечилеп турар.

К. ХАНГАЛАЕВ,
Спартакиаданың кол секретары.

АТК командазы—„Труд“ ниитилелдің чемпиону

«Труд» ниитилелиниң бирги чери дээш бут бөмбүүнүң финал оюнары «Совет Тываның 5 чылы» стадионга болуп эткен. Финал оюнга Чадааның, типографияның болгаш Кызылдың пассажирлер АТК-зының командалары киришкен.

Баштайгы хүн типографияның болгаш Чадааның командалары ужурашканнар. Полиграфистер оюнуң хөй кезиинде дүрген ойнаарының темпизин ажыглап, удаа-дараа халдаашкыннарны кылып турган болзаа-даа оларның халдакчыларының хаалгаже тевиишкиннери түңнел чок болуп турган. Чадааначылар бүгү оюнуң дүргүзүнде чүгле 3 дүшкүүрлүг халдаашкынны кылган. Оон ийизи түңнелдиг болган. Оюнуң ийиги чартында полиграфистер чүгле чаңгыс санны киргеннер. Ужуражыышкын 2:1 санга чадааначыларның тиилелгези-биле доозулган.

Типографияның бут бөмбүүчүлери область чемпиону Кызылдың пассажирлер АТК-зының командазын 1:0 санга уткан, а чадааначылар АТК командазынга 1:4 санга уттурганнар. Ынчангаш үш команданың кайызыдаа бир-бир удуглуг, база ынча уттуруглуг болганнар. АТК командазы дөрт мячикти өскениң хаалгазынче киргеш, ийини бодуунуче эрттиргеннер, полиграфистер ийини киргеш, ийини эрттиргеннер, а чадааначылар бешти эрттиргеш, чүгле ийини киргеннер.

Ынчангаш бирги черни АТК командазынга, ийигизин типография командазынга тывыскан. Үшкү черде чадааначылар.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

Эштер ***НОМЧУКЧУЛАР!***

Акша-эт-херексел лотереязының (ийи үндүрүлгезинин) тиражынга чедир *4-ле хонук* арткан.

Лотерея билеттерин садып алыңар!

Ойнаашкыннарның ам болур тиражынга киржиңер!

Ажаалга кассаларының эргелели.

1960—1961 чылдарда театр студиязынга (шин артистериниң салбыры) хүлээп алыышкынны чарлап тур. Студияга ортумак эртемниг 17-ден 23 хар чедир назылыг хөрээженнерни болгаш 17-ден 25 хар чедир назылыг ер кижилерни хүлээп алыр.

Кирип турарлар ниити билигниң он класс хемчээдиг моон адаанда шылгалдаларын эртер: орус дылга (бижимел диктант), литературага, ССРЭ төөгүзүнге болгаш тускай эртеминиң талазы-биле ийи эялчеглиг шылгалда.

Кирип турар кижи баштайгы эялчегде шулук, басня болгаш проза чогаалдан үзүнду дээн чергелиг, бодунуң белеткенип алган чүүлдеринге шылгалданы тудар. Ол ышкаш деңдески шимчээшкинниң болгаш хөгжүмнү дыңнап билириниң шенелделерин дужаар.

Оон ангыда шылгалда комиссиязының онааганын ёзугаар этюдтарны күүседир.

Ийиги эялчегте киржирин чедип алган кижилер болза комиссияның даалгазын ёзугаар немелде шылгалдаларны дужаарлар. Тускай эртеминиң болгаш ниити билигниң талазы-биле шылгалдаларны дужааганнарны студияга хүлээп алыр. Студентилерге айда 200 рубль хемчээлдиг күрүне стипендиязын бээр. Хоорайда чурттавайн турарларны ниити чурттаар чер-биле хандырар.

Билдириишкиннерни июнь айның 10-дан июль 1-ге чедир хүлээп алыр. Хүлээп алырының шылгалдалары 1960 чылдың июль. 5-тен август 1-ге чедер.

Диренция.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ 30 чылы» (Улуг залга): **«Шипканың маадырлары»** («Герои Шипки»)—эртенгиниң 10 шакта. **«Кижи эттинип чазалыр».** («Человек меняет кожу» 2 сериязы—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ 30 чылы» (Биче залга): **«Болбаан күзелдер»** («Разбитые мечты»)—5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: «Эрес-дидим чоруктуң школазы» («Школа мужества») — 3 шакта. **«Бүгү-ле чүве оруктан эгелээр»** (Все начинается с дороги)—5, 7, 9 шактарда.

«Восток»: «Мичман Панин»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Летний»: «Кижи эттинип, чазалыр» («Человек меняет кожу») 1-ги сериязы—5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, өөдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштихи информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-60.

00819.

Чатыг 1299. Культура эргелелиниң типографиязы.